

Undervisningsvejledning for samfundsfag A

Vejledningen indeholder uddybende og forklarende kommentarer til læreplanens enkelte punkter. Citater fra læreplanen anføres i kursiv.

Indholdsfortegnelse

1. Fagets rolle
2. Fagets formål
3. Læringsmål og indhold
  - 3.1 Læringsmål
  - 3.2 Kernestof
  - 3.3 Supplerende stof
4. Undervisningens tilrettelæggelse
  - 4.1 Didaktiske principper
  - 4.2 Arbejdsformer
  - 4.3 Fagsprog
  - 4.4 Samspil med andre fag
5. Evaluering
  - 5.1 Løbende evaluering
  - 5.2 Prøveformer og bedømmelseskriterier

1. Fagets rolle

Samfundsfag omhandler grønlandske og internationale samfundsforhold. Faget giver på et empirisk og teoretisk grundlag viden om de dynamiske og komplekse kræfter der nationalt, regionalt og globalt påvirker samfundsudviklingen. Ved at forbinde den aktuelle samfundsmæssige udvikling med sociologiske, økonomiske og politiske begreber kvalificeres standpunkter og handlemuligheder.

Fire forhold om fagets rolle kan fremhæves. For det første: Fagets genstandsområde er grønlandske og internationale samfundsforhold – ofte i et komplekst samspil. Det nationale genstandsområde omfatter også det lokale. For det andet: Faget er såvel empirisk som teoretisk funderet. Dette er samtidig et signal om, at teoretisk stof kun sjældent bør stå alene, men netop bør knyttes til empirisk materiale. Fremhævelsen af det empiriske medvirker til, at faget ikke kommer til at fremstå som et spekulativt fag. Modsat bør der altid etableres en forbindelse mellem det empiriske og relevante begreber og teorier. Netop ved at etablere sammenhænge mellem det empiriske og teoretiske kan undervisningen bidrage til indlæring af metodiske færdigheder og dermed honorere de faglige mål på det punkt. Især for samfundsfag på A-niveau bør arbejdet med samfundsvidenskabelig metode fremhæves. For det tredje: Samfundsfag er også et holdningsfag, men standpunkter bør altid kvalificeres på et fagligt grundlag. For det fjerde: Samfundsfag er et undersøgende og nysgerrigt fag. I faget læses om samfundsforhold, men centralt står også de aktivt opsøgende og udadvendte aktiviteter – samfundsforhold er ikke udelukkende noget der læses om, men også noget der undersøges.

Samfundsfag konstitueres af de samfundsvidenskabelige discipliner: Sociologi, økonomi, politologi og studiet af international politik. Hertil kommer samfundsvidenskabelig metode. Dette udelukker ikke at begrebsdannelser fra andre samfundsvidenskabelige discipliner (fx antropologi, jura) kan indgå. En disciplinopdelt undervisning skal ikke være konsekvensen af dette – tværtimod bør undervisningsforløb planlægges således, at det normale vil være, at begreber, teorier og metoder fra flere discipliner indgår.

2. Fagets formål

Eleverne skal have viden om og kunne forstå grønlandske og internationale samfundsforhold og den dynamik, der har indflydelse på udviklingen i det moderne samfund.

Eleverne skal bl.a. i et videreuddannelsesperspektiv udvikle deres studiekompetence i arbejde med konkrete samfundsfaglige problemstillinger ved anvendelse af viden, begreber, teorier og metoder fra de samfundsvidenskabelige discipliner.

Samfundsfag på A-niveau er studieforberedende, dvs. undervisningen tilrettelægges således, at der overordnet lægges vægt på at udvikle elevernes selvstændighed og abstraktionsevne.

Eleverne skal kunne forstå forholdet mellem det enkelte menneske og samfundet, så de selvstændigt og i fællesskab kan finde løsningsforslag på samfundsproblemer. I tilknytning hertil skal eleverne have indsigt i, hvordan man som samfundsborger kan påvirke beslutningsprocesser og opnå politisk indflydelse.

Eleverne skal på et fagligt grundlag kunne forholde sig til og deltage i den demokratiske debat om forhold, der har betydning for demokratiet og samfundsudviklingen, og de skal selvstændigt, tillidsfuldt og på et fagligt kvalificeret niveau kunne diskutere og tage stilling til samfundsmæssige problemstillinger. I tilknytning hertil skal eleverne, i en kulturel og samfundsmæssig sammenhæng, kunne tage ansvar og øve indflydelse på et demokratisk samfund.

Samfundsfag bidrager til at opfylde de mål, som er anført i Gymnasieloven. Det gælder både det studieforberedende som at anvende forskellige arbejdsformer, selvstændighed, samarbejde og sans for at opsøge viden og det almindelige som personlig myndighed, forholde sig reflekterende og ansvarligt til omverdenen (medmennesker, natur og samfund), egen udvikling og kritisk sans.

Eleverne skal forberedes til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Eleverne skal opnå forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund

og forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære som det globale perspektiv.

3. Læringsmål og indhold

De faglige mål angiver det eleven skal kunne ved undervisningens afslutning, mens kernestoffet angiver de stofområder, som er uomgængelige for at kunne nå de faglige mål. Hverken mål eller elementer af kernestof må opfattes isoleret, men skal ses i sammenhæng med hinanden og med det supplerende stof. Det centrale er: Eleverne skal kunne anvende viden om samfundsfaglige metoder, begreber og sammenhænge til at redegøre for/undersøge/forklare/diskutere aktuelle og konkrete problemstillinger og udviklingstendenser. De aktuelle og konkrete problemstillinger – det empiriske stof – vil typisk være at finde i det supplerende stof.

De faglige mål bør også læses i sammenhæng. Det normale vil være, at der i et forløb parallelt arbejdes med flere faglige mål. I forbindelse med planlægningen af undervisningsforløb bør eleverne informeres om hvilke faglige mål, der er de centrale. Det betyder også, at der kun undtagelsesvist vil være en én-til-én relation mellem et fagligt mål og et bestemt kernestof. En konsekvens af dette er, at nogle faglige mål vil blive behandlet flere gange i løbet af det samlede forløb. I tilrettelæggelsen af det samlede forløb kan det overvejes, hvordan der sikres en faglig progression i arbejdet med opfyldelsen af de faglige mål, herunder præcisering af operative delmål. Det gælder i særdeleshed for forløb fra 0 til A-niveau, som strækker sig over mindst 5 semestre.

3.1 Læringsmål

Læringsmålene formulerer det optimale endemålsniveau for de dygtigste elever. Læringsmålene kan opdeles i tre grupper: For det første mål hvor aktualitetsdimensionen i faget understreges. For det andet nogle fokuserede faglige mål og for det tredje nogle metodiske mål.

De to første mål: *anvende og kombinere viden fra fagets discipliner til at undersøge aktuelle samfundsmæssige problemstillinger og løsninger herpå og*

forklare og perspektivere samfundsmæssige problemstillinger og udviklingstendenser ved anvendelse af begreber og teorier

understreger fagets aktualitetsdimension og det problemorienterede sigte. Målene er gennemgående, dvs. de indgår så at sige i alle forløb og lektioner.

Eleven skal motiveres til at følge med i den aktuelle samfundsmæssige debat, dvs. holde sig orienteret om væsentlige begivenheder lokalt, nationalt og internationalt. At der er tale om problemstillinger betyder, at eleven skal kunne knytte flere faglige begreber sammen og anvende begreber og teorier til at forklare disse. Fx kan en problemstilling være: Er det et problem for demokratiet i Grønland, at interessen for at deltage i partipolitik er lav trods stor politisk interesse?

Der lægges vægt på at skelne mellem problemstillinger på individplan og på det samfundsmæssige plan, herunder hvornår problemer på individplan bliver til samfundsmæssige problemer. Ifølge Gymnasieloven § 3 skal elevernes kreative og innovative evner og deres kritiske sans udvikles, og det vil således i forbindelse med dette mål være godt at arbejde med at fremme elevernes evne til selvstændigt at opstille færdige løsninger på problemstillinger, evt. fra eksterne partnere. Som minimum skal de kunne referere til løsninger og diskutere disse.

Det faglige understreges ved, at eleven skal kunne anvende teorier til at forklare samfundsmæssige sammenhænge. Ved en teori forstås en generel årsagssammenhæng mellem flere variable inden for et

område. Teorikravet må opfattes generelt – at eleverne kan sætte en given problemstilling ind i en teoretisk ramme og anvende teorier til at forklare sammenhænge. Det indebærer samtidig, at der inden for de fire discipliner skal læses teorier.

Hvad angår anvendelse af teorier til skriftlig prøve forventes, at eleverne kan anvende sociologiske teorier, politologiske teorier, økonomiske teorier og teorier om international politik. Se nærmere herom i vejledningen under kernestof og faglige mål.

De to mål kan ses i sammenhæng med målet om at kunne argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter, placere disse i en teoretisk sammenhæng og indgå i dialog. Det vil være naturligt i arbejdet med aktuelle begivenheder og udviklingstendenser at lade eleverne diskutere og argumentere for egne synspunkter.

De næste mål har et snævrere fagligt sigte.

undersøge og dokumentere et politikområde, herunder betydningen af rigsfællesskabet og globale forhold

Dvs. at eleven har viden om og har undersøgt et politikområde (fx fiskeri-, miljø-, social-, sundheds-, uddannelses-, rets-, infrastruktur-, energi-, fødevare-, arbejdsmarkeds-, kultur-, bolig- eller udenrigspolitik) således, at de centrale aktører og deres interesser er kendt og væsentlige begivenheder (fx politiske beslutninger) og udviklingstendenser er behandlet. Desuden inddrages, hvordan politikområdet er påvirket af rigsfællesskabet og globale forhold. Et eksempel herpå kan være råstofpolitik.

Målet har tilknytning til kernestoffet under disciplinen politik, men alt afhængig af det valgte politikområde vil det være naturligt også at inddrage andre discipliner (sociologi og økonomi). Fx vil det være oplagt at inddrage økonomiske styringsprincipper som adfærdsregulerende instrumenter.

Det vigtigste er, at begreber og sammenhænge fra kernestoffet anvendes på et konkret politikområde. I begyndelsen af det samlede forløb kan holdet vælge at læse et fælles politikområde, mens en placering senere kan være et projektbaseret forløb, som tager afsæt i en fælles gennemgang af relevant kernestof, og efterfølgende kan eleverne enkeltvis eller i grupper arbejde med deres særlige politikområde og formidle dette til holdet.

Inatsisartut/Naalakkersuisuts hjemmeside Nanoq.gl er et godt udgangspunkt for at søge relevant materiale til at dokumentere et politikområde, men også materiale fra forskellige aktører (politiske partier, interesseorganisationer, græsrodsbevægelser) og ekspertudredninger kan indgå.

Undersøge processer omkring magt og politisk meningsdannelse

Processer omkring magt og politisk meningsdannelse kan undersøges på flere måder. En af måderne kan være diskursanalyse, hvor eleverne undersøger, hvordan magt opnås gennem italesættelse af et fænomen på en bestemt måde, herunder hvordan diskursen påvirker den politiske meningsdannelse og hvordan et problem skal forstås og løses. Det undersøges fx om Grønlands forhold til Danmark italesættes som problematisk (kolonimagt) eller som positivt (fællesskab), og hvilken politik diskursen fremmer.

Kampen om betydningen af centrale begreber som fx grønlandskhed indgår i diskursanalysen. Taler, tv-klip, billeder og artikler kan undersøges for, hvordan fænomener italesættes, og hvilke formål italesættelsen har.

En anden måde kan være, at eleverne undersøger forskellige aktørers kamp om at sætte den politiske dagsorden, herunder hvordan interesseorganisationer, partier, stater, medierne selv og andre aktører kæmper om at påvirke mediernes dagsorden, vælgernes dagsorden og den politiske dagsorden. Det kan fx før og under en valgkamp undersøges, hvilke fordelingspolitiske eller værdipolitiske emner der dominerer debatten, og hvilken betydning det har for partierne og valgets udfald. Det kan undersøges, hvordan dagsordenen er sat i nyhedsmedierne, af hvem og med hvilket formål.

Målet kan med fordel opnås med inddragelse af stof om magt, medier og politisk meningsdannelse som fx effektteorier, en kommunikationsmodel, spin, medialisering, framing, medierne som den fjerde statsmagt, diskursiv magtopfattelse og sociologiske teorier.

Der kan med fordel samarbejdes med sprogfag om dette mål, således at elevernes opnår en forståelse af forholdet mellem form og indhold.

Det næste mål

sammenligne og forklare sammenhænge mellem samfundsforandringer og ændringer i sociale og kulturelle mønstre

har et sociologisk sigte og vil typisk omfatte anvendelse af begreber og teorier fra det sociologiske stofområde i et dynamisk perspektiv (hvilke ændringer i sociale og kulturelle mønstre?). Det dynamiske perspektiv knyttes til samfundsforandringer, dvs. at karakteristika ved forskellige samfundstyper (traditionelle, moderne/industrisamfund, senmoderne/postmoderne/informationssamfund) anvendes til at forklare ændringer i mønstrene.

I arbejdet med målet vil det være naturligt at inddrage empirisk materiale til at kortlægge sociale og kulturelle mønstre. Bl.a. kan det være naturligt at inddrage forskningsbaseret materiale fra fx Statens Institut for Folkesundhed (SIF), Survey of Living Conditions in the Arctic (SLiCA) og Grønlands Statistik, mens det dynamiske perspektiv kan understreges ved at samarbejde med faget historie, eller elever kan foretage deres egne undersøgelser ved at interviewe ældre mennesker. På det teoretiske plan arbejdes der med sociologiske teorier (fx Durkheim, Weber, Giddens, Beck, Bourdieu og Habermas) om overordnede ændringer på det samfundsmæssige plan. Det er vigtigt, at teorierne anvendes på konkrete ændringer i sociale og kulturelle mønstre. Også politisk sociologi (vælgeradfærd) kan inddrages i arbejdet med målet.

Målet

undersøge konkrete økonomiske prioriteringsproblemer nationalt, regionalt og globalt og diskutere løsninger

lægger op til at anvende det økonomiske kernestof på konkrete problemer. Arbejdet med målet kan knyttes til de klassiske makroøkonomiske problemstillinger vedrørende målkonflikter eller til et eller flere politik-områder med konkrete prioriteringsproblemstillinger. På det nationale plan kan der tages afsæt i politiske initiativer (fx finanslov), mens man på det regionale plan kan se på Nordatlanten, rigsfællesskabet og EU, herunder de politisk-økonomiske prioriteringer, der sker her. På det globale plan vil det være oplagt at se på fx bæredygtig udvikling i forhold til økonomisk vækst og at inddrage internationale organisationer som FN, NAFO, WTO og G20. Her kan forskellige typer bæredygtighed med fordel inddrages: økonomisk bæredygtighed, social bæredygtighed, miljømæssig bæredygtighed osv. Det er vigtigt at eleverne får en klar opfattelse af, at knaphed på goder skaber behov for en prioritering og fordeling – enten ved markedskræfterne eller en politisk prioritering.

Målet

undersøge og sammenligne samfund på forskellige økonomiske udviklingstrin, herunder samspillet mellem nationale og globale forhold

lægger op til at undersøge og sammenligne samfund på forskellige økonomiske udviklingstrin.

Typisk vil udviklings- og vækstproblematikken blive behandlet her, men der ses også på hvilke indikatorer, der er relevante til dækkende at beskrive et samfund. Teori om komparative fordele ved handel, markedsstyring/statsstyring (hvilke forhold skaber/hæmmer udvikling?) og udviklingsteori vil være naturligt at inddrage her, ligesom betydningen af samspillet med globale forhold skal indgå. Et frugtbart emne vil være ressourceforbandelse, hvor der kan perspektiveres til Grønland. Arbejdet med forskellige eksempler på kategoriseringer af lande kan bidrage til at opfylde målet. Viden om kerneområdet Globalisering og samfundsudvikling vil bidrage til opfyldelsen af målet.

Det vil være naturligt også at inddrage politiske og sociologiske forhold til undersøgelse og sammenligning af konkrete samfund. Diakrone sammenligninger kan foretages i et samspil med faget historie.

Forklare og diskutere konsekvenser af politisk styring og markedsstyring

Eleverne skal kunne forklare prisdannelse på et frit marked, og hvordan man med politisk styring kan påvirke markedet med afgifter, tilskud, påbud og andre reguleringer. Eleverne skal kunne diskutere konsekvenserne af markedsstyring, herunder om der er en optimal allokering af ressourcerne, eller om der sker markedssvigt (fx eksterne omkostninger) i forhold til miljøet, således at der opstår behov for politisk styring.

Eleverne skal kunne diskutere fordele og ulemper ved politisk styring og markedsstyring indenfor et givet område (eksempelvis bosætning, klima, bæredygtig udvikling, trafik, arbejdsmarked, sundhed, uddannelse, forskning eller kultur). Det vil være oplagt at arbejde med målet i sammenhæng med et prioriteringsproblem eller undersøgelse af et politikområde såsom bosætningsmønstret i Grønland. Det må kunne forventes, at eleverne kan anvende enkle mikroøkonomiske analyser som fx eksternalitet i forhold til miljø, eller diskussion af om øget markedsstyring i sundhedssektoren allokterer ressourcerne mere effektivt. I diskussionen af politisk styring og markedsstyring inddrages forskellige kombinationer af stat og marked mht. hvem der regulerer, finansierer og leverer en velfærdssydelse.

I forbindelse med målet skal der arbejdes med såvel nationale som internationale forhold.

forklare begivenheder og udviklingstendenser i det internationale system og diskutere Grønlands handlemuligheder i forbindelse hermed

således, at eleverne kan anvende teorier om international politik og modeller af det internationale system til at forklare begivenheder og udviklingstendenser. Aktuelle begivenheder skal være integreret i arbejdet med målet, ligesom samarbejde med faget historie kan sætte aktuelle begivenheder ind i en historisk ramme, og et sådan samarbejde kan tydeliggøre lange linjer i udviklingen i det internationale system.

De konkrete begivenheder sammenkædes med dansk udenrigspolitik (sikkerhedspolitik, EU-politik, bistandspolitik), herunder en diskussion af forskellige handlemuligheder (fx tilpasningspolitik, aktivisme) i forhold til konkrete begivenheder og udviklingstendenser.

Målet ses i snæver sammenhæng med kerneområdet international politik, herunder Grønlands selvbestemmelse og handlemuligheder og aktører, magt, sikkerhed, konflikter og samarbejde i Nordatlanten, Europa, Arktis og internationalt.

De næste mål er metodiske. Målet

demonstrere viden om fagets rolle og metoder

hænger sammen med, at eleverne i samfundsfag og i tværfagligt samarbejde såsom studieretningsopgaven i undersøgelser af konkrete sager skal kunne anvende faget og dets metoder samt kunne vurdere fagets og de anvendte metoders muligheder og begrænsninger. Faget indeholder et samspil mellem teori og empiri, og at sociologiske, økonomiske og politologiske begreber og teorier anvendes til at undersøge konkrete, aktuelle samfundsforhold. Eleverne skal kunne anvende og vurdere kvantitativ, kvalitativ og komparativ metode. Se nærmere i de følgende metodiske mål og i kernestof under metode.

Målet

formulere præcise faglige problemstillinger, herunder operationaliserbare hypoteser, og indsamle, vurdere og bearbejde materiale, herunder statistisk materiale, til at undersøge og diskutere problemstillinger og konkludere

indeholder faserne i et projektarbejde og i udarbejdelse af en synopsis:

a) Problemformulering med problemstillinger: Problemformuleringen skal være af samfundsmæssig karakter, dvs. omfatte en gruppe mennesker og berøre sociale strukturer og værdier, der er vigtige for samfundet. Endvidere skal problemformuleringen kunne belyses ud fra forskellige faglige synsvinkler og holdninger. En god problemformulering vil oftest tage afsæt i en anomali (noget der afviger fra reglen eller det sædvanlige) eller et paradoks. Fx: hvordan kan det være, at uddannelsesniveaueet i Grønland er lavt, når der er stor fokus på uddannelse, og området i en årrække er prioriteret meget højt?

I starten af det samlede forløb bør man arbejde med at formulere enkle spørgsmål til det tema, der arbejdes med. Efterhånden som eleverne bliver bedre til at formulere spørgsmål kan kravene til præcision i deres spørgsmål skærpes.

Problemstillingerne skal være konkrete. Teoretiske problemstillinger ender ofte i spekulative resultater. Konkretisering og præcision tydeliggøres ved kravet om operationaliserbare hypoteser, dvs. overvejelser om hvordan teoretiske begreber gøres målelige, herunder hvordan validitet og reliabilitet sikres. Eksplicit formulering af operationaliserbare hypoteser vil også være et hjælpemiddel i de næste faser af projektarbejdet eller i udarbejdelse af synopsen.

b) Undersøgelse: Kunne indsamle, vurdere og bearbejde materiale. Materialet vil typisk komme fra bøger, aviser, internet, databaser m.v. og lægger dermed op til en kildekritisk tilgang. Ved empiriske undersøgelser skal eleverne selv anvende kvantitative, kvalitative og komparative metoder, dvs. selv lave dataindsamlingen. Materialet vil typisk være på grønlandsk eller dansk, men materiale på andre sprog kan også inddrages, f.eks. i samarbejde med sprogfagene.

c) Bearbejde: En bearbejdning kan bestå i at sammenstille talmæssige oplysninger i en tabel eller et diagram. Relevante beregninger vil normalt også indgå. Også tekster kan bearbejdes, fx ved i et skema at sammenstille forskellige politiske partiers holdninger til det samme politikområde.

d) Formidle: Eleverne skal kunne formidle resultaterne af deres arbejde i et præcist sprog med anvendelse af faglige begreber og fagets taksonomiske niveauer. Formidlingen af et projekt kan antage flere forskellige former, fx præsentationsprogram, hjemmeside, indlæg på en elektronisk konference, skriftlig rapport, synopsis, artikel, paneldiskussion eller pressemøde. En synopsis danner grundlag for en mundtlig fremlæggelse af undersøgelsen. Det er vigtigt, at den enkelte elev prøver forskellige formidlingsformer, herunder samspillet mellem det skriftlige og det mundtlige. Fra et læringsperspektiv er det velkendt, at formidling af et stofområde til andre elever bidrager til forståelsen.

e) Konkludere: Eleverne skal kunne formulere en præcis konklusion på undersøgelsen af en given problemstilling. I starten af det samlede forløb vil konklusionen mere have karakter af en opsamling, mens det mod slutningen må forventes, at eleverne selvstændigt kan formulere en konklusion på baggrund af opstillede argumenter.

Det næste mål:

anvende viden om samfundsvidenskabelig metode til kritisk at vurdere undersøgelser og til at gennemføre mindre empiriske undersøgelser

ligger i forlængelse af de to foregående. Viden om samfundsvidenskabelig metode indeholder et krav om at kende faserne i en samfundsvidenskabelig undersøgelse, således de kritisk kan vurdere andre undersøgelser.

Der skal i det samlede forløb gennemføres mindst en empirisk undersøgelse, men undervejs i forløbet kan der sagtens gennemføres flere mindre undersøgelser, således at eleverne flere gange kommer til at anvende samfundsvidenskabelig metode og dermed opnår en fortrolighed med den.

Ved gennemførelse af empiriske undersøgelser lærer eleverne at udarbejde problemformuleringer og problemstillinger, operationalisere hypoteser, overveje brug af spørgeskema og/eller interviews og de lærer om repræsentativitet, statistisk usikkerhed, mål for signifikant forskel og andre metodiske overvejelser.

Den kritiske vurdering består i at kunne stille spørgsmål til egne og andres undersøgelser fx om spørgsmålenes formulering, repræsentativitet, årsag-virkning, statistisk usikkerhed og mål for signifikant forskel.

At skelne mellem forskellige typer argumenter, udsagn, forklaringer og teorier vil sige, at eleven kan skelne mellem beskrivende/kausale er-udsagn og normative bør-udsagn, og har forståelse for, at der er en logisk kløft mellem de to typer udsagn. Endvidere skal eleven skelne mellem forskellige typer argumenter for udsagn (faktuelle, generaliseringer, partsindlæg og ekspertudsagn etc.). Heri ligger også et implicit krav om at kunne afdække afsenderens interesse.

Målet er også et metodisk mål: At gyldigheden af beskrivende/kausale udsagn kan afprøves empirisk, mens gyldigheden af normative udsagn alene afhænger af det gode argument.

I arbejdet med politiske ideologier vil det være oplagt at arbejde med målet. Politiske taler (fx Åbningstalen, Nytårstalen) og holdningstilkendegivende avisartikler (ledere) kan være et fint empirisk materiale til at identificere forskellige typer argumenter (retoriske virkemidler).

Forskellige typer forklaringer/teorier henviser især til skellet mellem forklaringer på individ-, gruppe- og samfundsniveau, herunder intentionelle forklaringer (hensigt) og kausale forklaringer (årsagvirkning). At arbejde med forskellige forklaringstyper hænger sammen med målet om at kunne

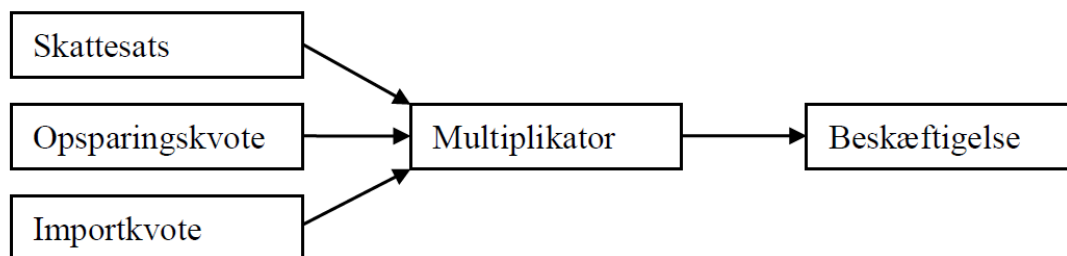
sammenligne og forklare sociale og kulturelle mønstre og kan være et udgangspunkt for en diskussion af mere grundlæggende samfundsvidenskabelige positioner (aktør, struktur, subjekt-objekt m.v.). Eleverne bør have en klar fornemmelse af hvad en samfundsvidenskabelig teori er, herunder, at en teori kan være afsæt for egentlige undersøgelser og prognoser. Eleverne lærer at kende til forskelle mellem induktiv og deduktiv teoriudvikling.

At kunne formidle og tydeliggøre faglige sammenhænge og udviklingstendenser ved hjælp af foreliggende og egne beregninger, tabeller, diagrammer og modeller vil sige, at eleverne skal kunne foretage beregninger, udarbejde tabeller, diagrammer og modeller og kunne anvende sådanne til at tydeliggøre faglige sammenhænge og udviklingstendenser.

Formidlingskravet knytter sig især til i et præcist sprog at kunne formidle de sammenhænge, der måtte være i en tabel, diagram eller model, herunder ved en gennemgang at skelne mellem væsentligt og uvæsentligt, fremhæve bestemte mønstre og undtagelser og foretage hensigtsmæssige periodiseringer. Tabeller kan være af mere kompleks karakter. Det samme gælder for modeller, hvor der typisk i starten af det samlede forløb vil blive arbejdet med kvalitative modeller, mens der senere kan arbejdes med kvantitative modeller.

Kvantitative modeller kan være andet end 'store' nationaløkonomiske modeller. Fx kan lineær regression anvendes til udarbejdelse af en kvantitativ model for sammenhængen mellem pris og forbrug af vand eller benzin. Et samarbejde med matematik vil kunne inspirere til et uddybende arbejde med kvantitative modeller. Eleverne skal have en klar opfattelse af, hvad en model er, og hvordan de kan anvendes til både forenkling og præcisering af faglige sammenhænge. Det vil være nyttigt at arbejde med skriftlig formidling i forbindelse med diagrammer, tabeller og modeller for at fremme et præcist sprog.

Eleverne skal kunne opstille og fagligt begrunde en enkel kvalitativ model med kasser/tekstbokse og pile som fx:

Beregningskravet vil typisk knyttes til tabeller eller andre talmæssige sammenhænge, hvor beregninger kan bidrage til at tydeliggøre en udviklingstendens eller en sammenhæng. Beregninger omfatter indekstal, procentvis vækst og procentvise andele. Resultaterne skal kunne præsenteres i en tabel og i et diagram, der tydeliggør udviklingstendenser eller sammenhænge. Desuden kan andre typer beregninger inddrages som fx eksponentiel vækst, frem- og tilbageskrivninger eller beregning af priselasticitet.

At kunne sammenstille to eller flere tabeller til en tabel kan tydeliggøre ligheder/forskelle mellem fx lande.

De to sidste mål:

formulere – skriftligt og mundtligt – empiriske og teoretiske sammenhænge på en struktureret og nuanceret måde og ved anvendelse af fagets taksonomi og terminologi

og

argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter, placere disse i en teoretisk sammenhæng og indgå i en faglig dialog

stiller krav om, at eleven kan formulere sig mundtligt og skriftligt om faglige sammenhænge, herunder anvende fagets terminologi, dvs. begreber fra kernestoffet. Eleven skal være bevidst om hvornår vedkommende er på hhv. redegørelses-, undersøgelses- eller diskussionsniveau og hvornår der er tale om udarbejdelse af en problemstilling. I et dannesperspektiv, jf. Gymnasielovens § 3, kan det sidste mål endvidere udvikle elevernes personlige myndighed. Eleverne skal lære at forholde sig reflekterende og ansvarligt til deres omverden: medmennesker, natur og samfund, og til deres egen udvikling.

At kunne argumentere sammenhængende indebærer, at eleven kan opstille flere argumenter – enten sideordnet eller i sekvens – for at bestemt synspunkt, ligesom argumenterne skal være fagligt underbyggede, dvs. indeholde begreber, viden eller teorier fra kernestoffet. Nuanceret betyder at argumentationen indeholder flere synsvinkler og aspekter, herunder bevidst brug af kohæsiionsmarkører, moderatorer og modifikationer.

For samfundsfag på A-niveau med en afsluttende skriftlig prøve må det gælde, at der i særlig grad i arbejdet med det skriftlige målrettede arbejdes med sammenhængende og nuanceret argumentation, herunder bevidst brug af sproglige værktøjer. Der samarbejdes med andre skriftlige fag om dette, og gerne i et andetsprospædagogisk perspektiv. Se nærmere i pkt. 4.2. Arbejdsformer om skriftligt arbejde.

3.2 Kernestof

Kernestoffet i *Politik* omfatter:

politiske grundholdninger, herunder konservatisme, liberalisme og socialisme, politiske skillelinjer og vælgeradfærd

Området omfatter de klassiske politiske ideologier, herunder hvordan de kommer til udtryk hos de grønlandske politiske partier og i konkret politik. Eleverne skal kende hovedtrækkene i de tre klassiske politiske ideologier, herunder menneskesyn, holdninger til lighed, frihed, marked, stat (offentlig sektor) og opfattelser af fællesskabets betydning. Desuden vil det være naturligt at se på blandingsformer f.eks. socialliberalisme og kommunitarisme, ligesom teorier om nationalisme er relevante (herunder f.eks. skelnen mellem ethnos og demos i grønlandsk politisk diskurs). Til at konkretisere ideologierne vil det være oplagt at se på områder omhandlende privatisering af offentligt ejede virksomheder, offentlig styring af selskaber, bosætningspolitik, holdninger til mineindustri (herunder uranudvinding), velfærdsprincipper, sprog- og integrationspolitik m.v. Centrale ligheder og forskelle mellem ideologierne vil være en naturlig del af området. Endvidere kan nyere politisk teori indgå.

Eleverne skal kende højre-venstre skalaen, der vil være et godt udgangspunkt for at illustrere ideologiers og partiers placering i forhold til hinanden, men de skal også forholde sig kritisk til dens begrænsninger i forhold til det grønlandske politiske landskab. Politiske skillelinjer er bl.a. ud fra fordelingspolitik (gammel politik) og værdipolitik (såkaldt ny politik, om end det kan diskuteres, om denne dimension i Grønland er yngre end den ”gamle politik”). En anden skillelinje kan være bygd/by. I denne sammenhæng ville Lipset og Rokkans teorier om skillelinjer kunne anvendes. Den store betydning rigsfællesskabet og national identitet spiller som politiske emner bør også behandles i forbindelse med

dette område (med inspiration fra færøsk politik kan holdning til selvstændighed/tilknytning til Danmark evt. tegnes som en akse, med forbehold for de forskelle, der også kan være mellem de to lande). Ønsket om øget selvstændighed har været en faktor fra fødslen af grønlandsk politik, men andre emner med betydning for udviklingen af skillelinjer, f.eks. globalisering, ændret erhvervsstruktur eller senmodernitet (i denne forbindelse evt. Inglehart), bør også indgå i området. Det vil være oplagt at knytte grundholdningerne til f.eks. Minerva-modellen eller vælgerundersøgelser af politiske skillelinjer.

Der bør arbejdes med, hvordan ideologierne kommer til udtryk i konkret politik om værdipolitiske og fordelingspolitiske emner, og hvordan partiernes stillingtagen afhænger ikke blot af ideologi, men også af opinionen (f.eks. Downs model) og af forhold til andre partier (Molins model). Eleverne skal kunne redegøre for, hvordan partier bevæger sig på de fire akser i den fordelings- og værdipolitiske skala. I et internationalt perspektiv kan der sammenlignes med grundholdninger i andre lande

Eleverne skal kunne anvende centrale begreber og teorier om vælgeradfærd, f.eks. classvoting (baggrunds faktorers betydning), issuevoting (værdi- og fordelingspolitiske emner) og klientelisme og kritisk vurdere, om disse teorier passer til grønlandske forhold. Andre centrale begreber og teorier er skillelinjer og mediernes betydning (mediernes og vælgernes dagsorden). Eleverne kender begreberne kernevælger og marginalvælger og kan læse vandringstabeller.

Empirisk materiale, f.eks. vælgerundersøgelser, i form af tabeller, modeller og databaser kan bidrage til metodiske mål. Vælgeradfærd er velegnet til at opfylde målet om at udarbejde en empirisk undersøgelse og til samspil med matematik om kvantitativ metode og statistiske mål. I samarbejde med sprogfagene vil området være velegnet til at arbejde med politisk argumentation.

Magt- og demokratiopfattelser nationalt, regionalt og globalt, herunder betydningen af retssystemet
Magt- og demokratiopfattelser omfatter forskellige opfattelser af, hvordan magt og indflydelse er og bør være fordelt i det grønlandske politiske system, i rigsfællesskabet og globalt.

Eleverne skal kunne anvende forskellige magtbegreber og politologiske teorier om magt, f.eks. eliteteori, pluralisme, korporatisme, diskursteori eller teori om beslutningsprocesser. Omstridte politikområder i Grønland kan sættes i en bredere ramme, f.eks. uranudvinding eller hvalfangst, som der arbejdes med både i rigsfællesskabet og på internationalt plan. I denne sammenhæng kan betydningen af NGO'er som WWF eller ICC undersøges.

I arbejdet med demokrati bør begreber og teorier som direkte, indirekte, deliberativt, konkurrence- og deltagelsesdemokrati indgå. Eleverne skal kunne redegøre for forskellige syn på demokratiets tilstand i Grønland, udfordringer og mulige løsninger. Her kan også indgå politisk kultur og teorier om små/nye demokratier (herunder om de er klansamfund, mere korrupte eller omvendt har større legitimitet og deltagelse)

I sammenhæng med demokratiopfattelserne skal menneskerettighederne som forudsætning for demokrati inddrages. Herunder kan forskellige syn på menneskerettigheder globalt inddrages kritisk i undersøgelser af politisk kultur. Retssystemet hører naturligt sammen med demokratibegrebet, herunder betydningen af uafhængige domstole til at beskytte individet. Magtens tredeling indgår her. Eleverne bør kende domstolenes grundlæggende funktioner og den grønlandske kriminallovs principper, herunder civile og kriminalsager, foranstaltningssystemet, domstolskontrol med forvaltningen og domstolenes fortolkning af lovene (domspraksis). Betydningen af, at retsvæsnen er

dansk sagsområde, kan også drøftes, såvel som hvordan internationalt samarbejde og aftaler kan påvirke retsforhold i Grønland. I arbejdet med retsvæsnen kan man gå dybere ind i teorier om kriminologi og kendetegn ved det grønlandske retssystem, og det vil være oplagt at overvære en retssag i kredsretterne eller Landsretten.

Eleverne bør kende til forskellige syn på magt- og demokratiforhold i rigsfællesskabet. EU og EU's indflydelse på Grønland bør også behandles, ligesom betydningen af internationale organisationer såsom NAFO og ICES. Globalt vil det være naturligt at inddrage internationale organisationers rolle (FN, WTO, G20) og forskellige opfattelser (optimister, pessimister, skeptikere) og teorier (idealisme, verdenssystemteori, realisme) om globaliseringen.

Forskellige typer politiske systemer

Eleverne skal kende forskellige typer politiske systemer (f.eks. parlamentarisk, præsidentielt og føderalt) og hvordan forskellige funktioner varetages. Eleverne skal kende det grønlandske politiske system, herunder de forskellige aktører på det nationale niveau (vælgere, partier, Inatsisartut, Naalakkersuisut, centraladministration, domstole, interesseorganisationer, græsrodsbevægelser, medier) og det lokale niveau (kommunalbestyrelse, borgmester, udvalg). Grundlæggende karakteristika ved det grønlandske politiske system skal være kendt: Valgmåde, parlamentarisme, Inatsisartuts kontrol med Naalakkersuisut og magtens tredeling. I forbindelse med rigsfællesskabet ses på Selvstyreloven og fordelingen af sagsområder imellem Grønland og Danmark. Muligheden for selvstændighed og de forskellige konstruktioner, en selvstændig grønlandsk stat kunne have (f.eks. "Free Association") kan også undersøges her.

I forbindelse med hvordan det nationale og det overnationale spiller sammen kan der også arbejdes med EU og Grønlands og Danmarks forhold til EU. Centrale EU-aktører (Parlament, Ministerråd, Kommission, Domstol, interesseorganisationer m.v.) vil være nyttige for eleverne at kende.

Eleverne lærer at anvende en generel model (fx David Eastons) til en abstrakt beskrivelse af et politisk system. At sammenligne forskellige landes politiske systemer eller at følge tilblivelsen af en konkret beslutning kan være tilgange til at dække området.

Sociologi

Identitetsdannelse og socialisation i Grønland og andre lande

Undervisningen omfatter identitetsdannelse og socialisation. Målet er, at eleverne skal have forståelse af samspillet mellem individ og samfund set fra det enkelte individ (identitetsdannelsen) og samfundet (socialisationen), herunder betydningen af socialisationen som integrationskabende proces.

Identitetsdannelse omfatter socialisationsprocessen med fokus på det enkelte individ. Dvs. en undersøgelse af de elementer, der bidrager til dannelsen af individets selvopfattelse. I arbejdet med stofområdet vil indgå hvilke faktorer, der indgår i identitetsdannelsen: Familien, institutioner, medier, venner, uddannelse, arbejde, køn m.v., men også hvordan forskellige processer (fx forbrug og anerkendelse) kan påvirke identitetsdannelsen. I forbindelse med, hvilken betydning det har for identiteten, hvilket sprog man taler – grønlandsk og/eller dansk - kan Honneths teori om anerkendelse inddrages. Sociologiske begreber vil bl.a. være: normer, roller, rollekonflikter, social kontrol og dobbeltsocialisering.

Evt. kan Iben Jensens begreb om kulturel identitet (bl.a. national/etnisk identitet) inddrages. I arbejdet med forskellige syn på grønlandsk kultur og grønlandsk identitet vil begreber som demos og ethnos/

hhv. den ”franske” og ”tyske” idealtypen af national identitet være nyttige. Forskellige syn på identitet kan undersøges, f.eks. identitet som kerne/essens over for identitet som narrativer eller samtidige multiple identiteter.

Forståelsen af identitetsdannelsen kan fremmes ved at modstille forskellige livshistorier – den mere konforme og den afvigende.

Identitetsdannelse og socialisation kan desuden undersøges i forskellige lande. Eleverne kan sammenligne socialisation, normer mm. i to eller flere lande som fx Grønland, USA og Afghanistan eller inden for Rigsfællesskabet. Hertil kan anvendes komparativ metode, således at eleverne opnår en større forståelse og et større overblik. Dette kan oplagt gøres i samspil med studieretningens sprogfag.

Identitetsdannelsen bør også ses i et historisk og teoretisk perspektiv, herunder konsekvenserne af urbanisering, hastig modernisering (se mere under samfundsforandring), individualisering, aftraditionalisering, refleksivitet, opsplitning af tid og rum, ontologisk usikkerhed m.v.

Socialisation omfatter den samfundsmæssige overførsel mellem generationer af grundlæggende værdier m.v.

Identitetsdannelse og socialisation bidrager til en forståelse af grundlæggende perspektiver i sociologien, fx struktur-aktør, subjekt-objekt eller voluntarisme-determinisme. Socialisationsprocessen skaber integration og sammenhængskraft i samfundet og resulterer i mønstre og grupperinger, men individet kan også påvirke sin egen situation og andres opfattelse.

Området kan eksempelvis knyttes sammen med social mobilitet og samfundsforandring, således at identitetsdannelsen og socialisationsprocessen ses i et dynamisk (f.eks. såkaldt Nuuksk ”hybrid-identitet”) og historisk perspektiv.

Medier og politisk meningsdannelse

Medier kan være både massemedier og sociale medier. Området omfatter samspillet mellem massemedierne og den politiske meningsdannelse, herunder mediernes betydning i den politiske beslutningsproces (dagsordensættende funktion) og mediernes betydning for demokratiet. Eleverne bør kende forbruget af massemedier (fx tidsanvendelse, forskellige typer) og virkningen af massemedier (effektteorier), men også hvordan der i det politiske system eller af virksomheder kan anvendes massemedier til at fremme bestemte budskaber (spin) i en bestemt ramme (framing).

Hvilke forskellige syn på mediernes rolle i demokratiet ses i Grønland, herunder som udtrykt af grønlandske politikere og forskere? I denne forbindelse bør eleverne kunne bruge begreber som public service, armslængdeprincip, mikrofonholderi og den 4. statsmagt, ligesom der kan perspektiveres til forskellige syn på demokrati, herunder konkurrence- og deltagelsesdemokrati. Der kan også arbejdes med mediernes betingelser i et lille men samtidig kæmpestort land. I undersøgelser af, om massemedier i Grønland lever op til demokrati-idealer kan eleverne f.eks. undersøge forholdet mellem mængden af graver-journalistik sammenlignet med pressemeddelelser, eller hvorfra i landet, stoffet kommer.

Det vil være oplagt at følge en bestemt politisk begivenhed i medierne. Hvordan dækkes begivenheden af de forskellige medier, og hvordan er effekten? Diskursanalyse og effektteorier kan anvendes i en undersøgelse af disse spørgsmål. Mere konkret kan eleverne selv prøve at arbejde med politisk kommunikation i form af taler, pressemeddelelser i forbindelse med konkrete begivenheder, rollespil m.v.

Det kan med fordel samarbejdes med grønlandsk, dansk og andre sprogfag om at undersøge samspillet mellem medier og politisk meningsdannelse i Grønland eller i andre lande.

Social differentiering, social mobilitet

Undervisningen skal give en forståelse af, at differentieringen af befolkningen kan følge både sociale, geografiske, økonomiske og kulturelle skillelinjer, og at der kan være en sammenhæng mellem socialisationsbetingelserne, den sociale differentiering og kulturelle mønstre. Habitus, segmentering, stratifikation og marginalisering kan være beskrivelsesmåder (ligesom Lipset og Rokkan eller Inglehart kan inddrages, hvis der arbejdes med emnet i forbindelse med politik og vælgersegmenter). I arbejdet med området vil det være naturligt at inddrage forskellige typer forklaringer på social differentiering (Bourdieu, funktionalisme, marxisme) og forskellige klassifikationer (livsstil, livsformer, klasse, socialgruppe). For empirisk materiale kan SLiCA's eller SIF's (Statens Institut for Folkesundheds) undersøgelser af levevilkår i Grønland inddrages, herunder SIF's opdeling i grønlandske socialgrupper. Der skal ses på konsekvenserne af social differentiering fx social arv eller social mobilitet (hånd i hånd med en kritik af selvsamme begreber). Som case kan uddannelse bruges og her kan det undersøges, om forældrenes uddannelse vitterligt er det vigtigste, eller andre faktorer som familietype spiller ind.

Eleverne skal kende og kunne diskutere anvendelsen af forskellige mål for ulighed (fx Gini-koefficient og Lorenz-kurve) og definitioner på fattigdom (fx 50 % af medianindkomst). I samarbejde med matematik og med data fra Grønlands Statistik vil der kunne laves beregninger af ulighed i byer som Sisimiut, Aasiaat, Qaqortoq eller Nuuk. I tværfaglige forløb vil det være oplagt at foretage sammenligninger mellem lande på relevante differentieringskriterier, ligesom området giver gode muligheder for at arbejde med tabeller, diagrammer og andre kvantitative beskrivelser.

Kulturelle mønstre

De kulturelle mønstre beskriver værdier, normer og symboler i forskellige grupperinger. Eleverne kender begreber som det beskrivende og det komplekse kulturbegreb fra kulturfag og kan kritisk arbejde videre med dem. Ligeledes har eleverne arbejdet med stereotyper i kulturfag, hvilket samfundsfag kan bygge videre på med begreber som eskimo-orientalisme og "othering". Begreber som subkultur, etnicitet/nationalitet og mono-/multikulturelt samfund vil være relevante, ligesom kultur og integration (pluralistisk integration, assimilation og segregation) bør indgå – her kan både ses på tilflyttere til Grønland, men også grønlændere i Danmark (eller migration internt i Grønland), evt. under inddragelse af diaspora-begrebet. Det kan desuden være relevant at sammenstille forskellige kulturer (kulturmøde og kulturkonflikt). Her kan Berry's akkulturationsmodel inddrages, ligesom visse af Hofstedes kulturdimensioner (kollektivism, individualisme).

Samfundsforandring

I et makroperspektiv skal den sociale differentiering, de kulturelle mønstre og den social mobilitet anskues dynamisk ved at koble til fundamentale samfundsforandringer (f.eks. modernitet, senmodernitet, globalisering, individualisering og erhvervsstruktur). Koblingen til samfundsforandringer giver gode muligheder for en mere teoretisk tilgang til sociologien – samtidigt med at emnet også kan være virkelighedsnært: ifølge Gymnasielovens § 3, stk. 3 skal eleverne opnå forståelse af og viden om Grønlands historiske, kulturelle, sociale, teknologiske og økonomiske udvikling.

For at undersøge samfundsforandringer i Grønland vil klassiske teoretikere, der har arbejdet med overgangen fra det traditionelle samfund til det industrielle, med fordel kunne inddrages – Weber, Durkheim, Tönnies og Marx. Relevante begreber kunne være anomi, meningstab, affortryllelse, urbanisering og fremmedgørelse. I denne sammenhæng kan det give mening at arbejde med

sociologiske teorier om selvmord og modernisering (Durkheim), men af etiske grunde skal det ske meget velovervejet og med varsomhed.

Eleverne skal endvidere kunne anvende sociologiske teorier om det senmoderne samfund, f.eks.

Giddens og Beck, Bourdieu eller Habermas. Eleverne bør kunne anskue moderniseringen og globaliseringen nuanceret - herunder at der være "vindere" såvel som "tabere" - evt. med inddragelse af Berry's akkulturationsmodel eller Bauman.

I arbejdet med samfundsforandringer kan der laves komparative undersøgelser af f.eks. Nunavut, evt. i tværfagligt samarbejde med engelsk. Eller man kan vælge Nunavut som hovedcase og perspektivere til Grønland.

Økonomi

Disciplinen *Økonomi* omhandler *velfærdsprincipper, herunder stat, marked og civilt samfund*.

Begreber for velfærdsmodeller og de principper, der gælder for staten (politisk styring, politisk bestemt udbud og pris, skattefinansiering, omfordeling), markedet (udbud og efterspørgsel som bestemmende for pris og produktion) og det civile samfund (frivillighed), indgår, og hvordan de kommer til udtryk ved løsningen af konkrete velfærdsforanstaltninger.

Herunder tilsigtes der også analyse og diskussion af de forskellige udfordringer som velfærdsstaten i Grønland står overfor og hvordan disse kan løses fx ved skævvridningen af den grønlandske forsørgerbrøk og de økonomiske konsekvenser heraf, behandlet i f.eks. Skatte- og velfærdskommissionens rapport (2011).

Eleverne skal kende begreber for ændringer i samspillet mellem staten, markedet og det civile samfund, fx brugerbetaling, udlicitering, privatisering, forsikringsordninger og valgfrihed.

Området *økonomiske styringsprincipper, herunder bæredygtig udvikling* omfatter de grundlæggende forskelle mellem markedsstyring og politisk styring, herunder fordele og ulemper ved løsning af konkrete opgaver.

Eleverne skal kunne anvende økonomisk teori om prisdannelse, dvs. kunne forklare hvordan udbud og efterspørgsel og ændringer heri bestemmer pris og mængde, og hvordan politisk styring fx afgifter og subsidier påvirker pris og mængde. Her kunne det grønlandske ensprissystem være et godt udgangspunkt.

Klimapolitik, miljøpolitik, trafikpolitik, fiskeripolitik eller sundhedspolitik er politik-områder, som kan anvendes præcist til at eksemplificere den praktiske brug af forskellige økonomiske styringsprincipper. I diskussionen af markedsstyring og politisk styring kan typer af goder med fordel indgå: Private goder, fælles goder, billetgoder og meritgoder med de særlige styringsprincipper de forskellige typer af goder rejser (finansiering, distribution, konkurrence).

Bæredygtig udvikling kan gennemgås i sammenhæng med forskellige økonomisk-politiske styringsinstrumenter og vil naturligt indeholde et internationalt perspektiv vedrørende international regulering af miljøforhold. Klima- og miljøpolitik er velegnet til at illustrere markedsstyring, eksterne omkostninger og markedssvigt, og diskutere om styringsinstrumenterne skal være afgifter, omsættelige kvoter eller tilskud. Betydningen af, at et godt klima er et globalt fællesgode, kan med fordel inddrages i diskussionen om politisk styring. Eleverne lærer at kende forskellige indikatorer for bæredygtig udvikling. Et andet relevant politikområde i denne sammenhæng vil være fiskeripolitik, hvor forskellige slags bæredygtighed (miljømæssig, økonomisk, social) ofte vil være i modstrid med hinanden. Konkrete politikker foreslås bl.a. i Fiskerikommissionens betænkning (2009), og for et

internationalt perspektiv kan FAO's rapporter om verdens fiskeri inddrages. Her vil teorien om *Tragedy of the Commons* være yderst relevant.

Makroøkonomiske sammenhænge, multiplikatorvirkning og styring nationalt, regionalt og globalt

Makroøkonomiske sammenhænge omfatter en penge kredsløbet i den grønlandske økonomi med de fem sektorer og sammenhængen mellem dem. Modellen kan gøres mere virkelighedsnær ved at sætte tal fra nationalregnskabet ind i modellen. Eleverne bør kende sammenhænge mellem den monetære og reale del af økonomien, herunder inflation. I makroøkonomiske sammenhænge indgår også en klar opfattelse af, hvad økonomisk vækst er, og hvordan den kan måles i faste og løbende priser.

Området kan kobles op på *Grønlands makroøkonomiske nøgletal* herunder BNP og forsyningsbalancen ($Y=C+I+G+NX$), arbejdsløshed, inflationsprocent, saldo på betalingsbalancen løbende poster og saldo på det offentlige budget, udlandsgæld og offentlig gæld i procent af BNP. Der kunne med fordel i dette delemne inddrages regionale nøgletal fra Grønland, der behandler indkomstfordeling, levestandard, demografisk udvikling m.v. *Multiplikatorvirkning* indebærer en forståelse af makroøkonomiske sammenhænge og simple ligninger om indkomst, skat, opsparring/forbrug, import og multiplikator. Eleverne skal således kunne forstå en ligning for multiplikatoren som fx $k = 1 / [1 - (c - c \cdot t - m)]$ og dermed kunne vurdere konsekvenserne af ændringer i skattesats, opsparringskvote og importkvote. Der kan med fordel her anvendes en simpel model i regneark, eller en anden model, hvor multiplikatorerne kan ændres. Der kunne fx samarbejdes med matematik om at udregne bloktilskuddets betydning for den grønlandske økonomi. Det kan her være relevant at inddrage en målsætning om bæredygtig udvikling, konkretisere denne og sætte den i forhold til en målsætning om økonomisk vækst. Også sammenhængen mellem fordelingspolitiske målsætninger og konkurrenceevne og vækst vil være naturligt at inddrage her.

Målkonflikter og centrale økonomiske politikker

Herunder struktur- og konjunkturarbejdsløshed, inflation, betalingsbalancen og offentligbudget saldo samt miljø og klimaproblemer. Styring på makroplan, hvor de centrale økonomiske politikker omfatter finanspolitik, pengepolitik, valutapolitik, arbejdsmarkedspolitik, erhvervs politik, indkomstpolitik og strukturpolitik. Ydermere omhandler afsnittet også økonomisk styring på mikroplan, hvor de centrale instrumenter omfatter politisk styring, incitamentsøkonomi og adfærdsregulering.

Som forudsætning for forståelsen af dette delemne skal eleven kende til målkonflikter og dermed også de økonomiske mål. Det ville være naturligt at anvende Grønland økonomiske nøgletal for at gøre delemnet mere anvendelsesorienteret.

Når eleverne skal lære samfundsøkonomiske sammenhænge på makro- eller mikroplan kan der med fordel tages et konkret udgangspunkt i privatøkonomiske forhold. Fx. kan rentens betydning for privatøkonomiske beslutninger om køb af bolig og bil og optagelse af lån være et godt afsæt for pengepolitik. Man kan inddrage forskellige låneformer og sammenligne renten ved køb på afbetaling med renten på banklån og kreditforeningslån. Samspelet mellem privatøkonomi og samfundsøkonomi kan illustreres ud fra en families budget, og hvordan samfundsøkonomiske ændringer som økonomisk krise, prisfald på boliger og ændret skat påvirker familiens økonomi. Og omvendt hvordan familiens privatøkonomiske beslutninger fx om at øge opsparringen eller optage lån til forbrug vil påvirke samfundsøkonomien.

Området omfatter også international økonomi, herunder international handel, kapital- og valutastrømme, globaliseringens konsekvenser for Grønlands konkurrenceevne og hvordan udviklingen i den internationale økonomi søges styret (markedsstyring og internationale organisationer fx. WTO og G20). Pengestrømmen mellem Grønland og Danmark ville i denne henseende være oplagt at inddrage. I forbindelse med globaliseringens økonomiske betydning for grønlandske virksomheder og

beskæftigelsen vil det være oplagt at besøge en virksomhed. Økonomisk politik i forhold til globaliseringen (fx strukturpolitikker og arbejdsmarkedspolitik) kan inddrages i denne sammenhæng. Økonomiske kriser som fx. subprime krisen ville være relevant at inddrage for at ekspliciterer, hvordan den globale økonomi er integreret.

I forbindelse med området *økonomi* arbejdes der med generelle teorier, som bidrager til en overordnet forståelse af de makroøkonomiske sammenhæng. Ydermere ville det være oplagt at inddrage en eller flere økonomiske teorier udover Keynesianisme, som fx. Monetarisme, den østrigske skole (Hayek) og planøkonomi mv. Dette vil give eleven et bedre grundlag for at kunne argumenter og diskutere på et mere nuanceret plan.

Eleven skal kunne anvende og forholde sig kritiske til Keynesianisme og som nævnt ovenfor økonomisk teori om prisdannelse, herunder hvordan andre økonomiske skoler forholder sig til styring af økonomien.

International politik

Grønlands statsretslige stilling og handlemuligheder i Rigsfællesskabet og internationalt vil være en gennemgang af Grønlands og Rigsfællesskabets mål og midler i udenrigspolitisk kontekst med særlig henblik på det Arktiske og Nordatlantiske område. Det er vigtigt her at lave en sontring af, hvad der bestemmer henholdsvis Grønlands og Danmarks interesser udenrigspolitisk (internationale forhold og nationale forhold) samt hvilket handlerum, der er givet for- små og mikrostat. Eleverne skal kende suverænitetsbegrebet (fx nation, stat) og kunne knytte det til aktuelle tendenser i det internationale system. Her ville det også være gavnligt at inddrage aftale- og delegationsteori ift. Grønlands statsretslige position og koblingen mellem Selvstyreloven og Grønlands mulighed for egen grundlov. Her er sontringen mellem enhedsstat og forbundsstat vigtig, hvor anvendelsen af aftale -og delegationsteori er en central teoriramme.

Det ville være relevant at undersøge Rigsfællesskabets handlemuligheder i et historisk perspektiv, hvilket naturligt vil indeholde en perspektivering til tilpasning og aktivisme i Rigsfællesskabets udenrigspolitik. Ydermere ville det være gavnligt i dette deleme at anvende caseorienteret undervisning, fx måden hvorpå Rigsfællesskabet anvender FN's Internationale Havretskommission (UNCLOS) til at udvide de statslige grænser på. Dette vil give eleven indblik i, hvordan IGO'er anvendes som middel til at opnå Rigsfællesskabets mål.

Grønlands placering behandles i et historisk, aktuelt, komparativt (ift. sammenlignelige statskonstruktioner), lys og Grønlands særlige position i Rigsfællesskabet, hvor konflikt, interessenmodsatninger, men også den interdependens, der er imellem landene i Rigsfællesskabet belyses. Ydermere omfatter dette område, hvilke muligheder Grønland selv har for at føre aktiv udenrigspolitik, det er vigtigt her at lægge vægt på den særlige konstruktion, som rigsfællesskabet er, og hvilke begrænsninger det giver i Grønlands muligheder for at føre selvstændig udenrigspolitik, men også muligheden for selv at fremme sine egeninteresser gennem Rigsfællesskabet, her kan begreberne de jure og de facto være nyttige. Det ville desuden være gavnligt at gennemgå Grønlands handlerum i institutioner som Nordisk Råd, EU og Vestnordisk Råd, NAFO, ICES mv. Grønlands geostrategiske betydning vil naturligt indgå, og her vil Monroe-doktrinen være relevant.

Centrale aktører og begreber i international politik - omfatter en gennemgang af centrale aktørers rolle i den internationale struktur (stat, IGO'er (heriblandt EU, FN, Arktisk råd, IWC, NAFO mm.), NGO'er, Transnationale selskaber og Oprørsbevægelser). Verdensordensteori spiller en central rolle og det ville være gavnligt at perspektivere til nye magtkonstellationer i det internationale system. Ydermere vil det virke naturligt at koble dette til begreber som balancering/afbalancering, magtbalance, polaritet, internationale systemer/anarkiske systemer, sikkerhedsdilemma, integration og den demokratiske fredstese. Det ville være frugtbart at arbejde tværfagligt med historie, således at eleven kan perspektivere og identificere de lange linjer. Anvendelsen af magtbegreber (blød og hård), integrationsteori og det internationale systems struktur indgår som teori, der er hensigtsmæssigt for eleven at kunne anvende.

Skoler i international politik - omfatter et teoretisk og empirisk plan, hvor der skal arbejdes med forskellige IP skoler særligt realisme og liberalisme/idealisme. Der kan herunder inddrages andre skoler som Den Engelske skole, IPØ eller Konstruktivisme. Relevante teoretikere kan være *Huntingtons og Fukuyamas*. Ydermere ville det være gavnligt med en sondring mellem *relative og absolutte gains*, som kan perspektiveres til realisme og liberalisme/idealisme. Teorierne appliceres på aktuelle begivenheder og udviklingstendenser nationalt og internationalt. Der tilsigtes at eleven kan anvende magtbegreber, sikkerhedsbegreber og sikkerhedspolitiske løsningsinstrumenter, når der analyseres og diskuteres caseorienteret fx FN's Internationale Havretskommission eller striden om Hans Ø.

Globalisering og samfundsudvikling indeholder de forskellige dimensioner ved globalisering, herunder årsager til globalisering og forskellige indikationer for globalisering. Globalisering skal ikke alene ses som et økonomisk begreb, men også som et kulturelt, miljømæssigt, militært og politisk fænomen, der kan ses i pessimistisk såvel som optimistisk lys. Her kan Bauman være relevant. Samspillet mellem globalisering og samfundsudvikling fokuserer ikke alene på grønlandske forhold, men også på andre typer af samfund. Skiftende magtforhold Qua globalisering kan fx belyses ved multinationalers position som aktører. Eleverne vil have blik for, at globaliseringens goder og omkostninger kan være ulige fordelt.

Metode

Området metode omfatter *komparativ, kvalitativ og kvantitativ metode, og statistiske mål, herunder lineær regression og mål for signifikant forskel*.

Eleverne skal kende hovedtrækkene i de tre metoder.

Komparativ metode består i at sammenligne samfundsforhold ud fra et begrebsapparat for at afdække forskelle, ligheder og evt. sammenhænge. Man kan høre elever sige, at grønlandske forhold og statistik fra Grønland ikke kan sammenlignes med statistik fra andre steder, fordi ”der er jo så få mennesker i Grønland”. Denne opfattelse bør italesættes og kan f.eks. kvalificeres i samarbejde med forholdsregninger i matematikfaget.

En sammenligning kan være synkron eller diakron. Synkront kan elever sammenligne f.eks. køn, vælgersegmenter eller områder i Grønland. Internationalt kan eleverne f.eks. sammenligne valgmoden i Grønland og England, og undersøge hvilke konsekvenser valgmoden har for valgresultatet og regeringsdannelsen. Eller eleverne f.eks. kan sammenligne statistik for sociale forhold i Grønland og andre arktiske områder, såsom Nunavut, eller andre områder med oprindelig befolkning. Det vil også være givtigt at undersøge andre postkoloniale øsamfund eller mikrostater, f.eks. med inddragelse af Baldacchino.

Diakront kan elever se på ældre undersøgelser af Grønland, og sammenligne med nutiden, f.eks. gennem deres egne spørgeskemaundersøgelser med nogle af de samme spørgsmål.

Med komparativ metode testes, om visse uafhængige variable har betydning eller ej. Ud fra nogle cases, f.eks. forskellige lande, undersøges om en uafhængig variabel (f.eks. valgmode eller velfærdsmodel) har betydning for en afhængig variabel (f.eks. mindretals/flertalsregering).

I studieretninger med fremmedsprog og i forbindelse med studieture kan brug af komparativ metode have en fremtrædende placering, gerne tværfagligt.

Kvalitativ metode vil typisk være interviews eller mere eller mindre systematiske observationer. Eleverne lærer at opstille problemstillinger, udarbejde interviewguide, gennemføre interviews og bearbejde svarene og konkludere. Interviews kan anvendes i mange sammenhænge, f.eks. til undersøgelser i lokalområdet, vælgerundersøgelser og studieture. Eleverne bør i forbindelse med gennemførelse af interviews reflektere over den kvalitative metodes muligheder og begrænsninger.

Systematisk observation kan f.eks. trænes ved at besøge en folkeskole eller et andet land og dér observere normer, roller og sanktioner. I studieretninger med kulturfag C i grundforløbet kan denne undervisning med fordel tones i samfundsfaglig retning, og samfundsfag kan bygge videre på arbejdet. I studieretninger med kulturfag B er tværfagligt samarbejde oplagt pga. kulturfag B's krav om at forholde sig til og anvende de grundlæggende metoder, der anvendes i forbindelse med feltstudier, interview- og observationsteknikker samt eget indsamlet materiale.

Kvantitativ metode omfatter forskellige metoder til indsamling og bearbejdning af kvantitative data. Indsamlingen kan ske enten med brug af statistisk materiale, f.eks. fra Grønlands Statistik, i rapporter eller ved elevernes egne empiriske undersøgelser. Eleverne kender principperne bag og usikkerheder ved opinionsundersøgelser, herunder begrebet repræsentativitet.

Arbejdet med statistiske mål, herunder lineær regression og mål for signifikant forskel, kan ske i tværfagligt samarbejde med matematik.

I undersøgelser af ulighed enten lokalt i Grønland, for hele landet eller i sammenligning med andre lande kan der arbejdes med Lorenz-kurve og Gini-koefficient – her kan matematikfaget være med i forbindelse med deskriptiv statistik, der er kernestof på alle tre mat-niveauer (C, B og A).

Regression er ligeledes kernestof på de tre matematiske niveauer - lineær, eksponentiel (procentuel udvikling) og potensiel. Her kan eleverne undersøge sammenhænge mellem f.eks. tid som den ene variabel og arbejdsløshed som den anden variabel. Med lineær/eksponentiel regression kan der laves forudsigelser, prognoser, for fremtiden. Her kan eleverne i matematik forholde sig kritisk til prognoser og usikkerhed – hvordan passer modellen, og ville en anden model være bedre?

Mål for signifikant forskel nævnes ikke i kernestoffet på de grønlandske matematikniveauer, men kan indgå i et forløb om statistiske fordelinger og tests som supplerende stof på B- eller A-niveau i matematik. På mat A er der i det supplerende stof krav om "mindst en statistisk eller sandsynlighedsteoretisk model" - det kunne f.eks. være anvendelser af binomial-, normal- eller chi²-fordelinger (evt. også t-fordeling). Chi²-tests (uafhængighedstests og GOF-tests) kan benyttes for at undersøge f.eks. mønstre i synet på uranudvinding (hvilken sammenhæng er der mellem holdning til uranudvinding og alder, køn, partifarve, sted etc.) eller for at sammenholde elevernes egen test af partifarve med resultatet af sidste valg til Inatsisartut.

Andre emner i forbindelse med matematik kunne f.eks. være multiplikatoreffekt i forbindelse med bloktilskuddets betydning for Grønlandsk økonomi, frem- og tilbageskrivning samt eksponentiel vækst, som er kernestof på alle mat-niveauer. Indekstal kan der arbejdes med som del af procentregning, f.eks. kan der ses på en udvikling i indtægter og udgifter

Krav til beregninger er beskrevet under de faglige mål, og mål for ulighed er beskrevet under kernestoffet stratifikation.

I forbindelse med brug af statistiske mål kan eleverne med fordel reflektere over kvantitativ metodes og hypotetisk-deduktiv metodes muligheder og begrænsninger

I forbindelse med projekter kan eleverne i praksis prøve de tre metoder.

Eleverne skal kunne forholde sig kritisk og skal kunne afdække positioner. De skal kunne skelne mellem forskellige typer af argumenter, udsagn, forklaringer og teorier, og her vil sprogfagene grønlandsk, dansk og engelsk kunne bidrage i tværfaglige samarbejder.

Formidlingen af elevernes arbejde kan gerne ske i lokalsamfundet og på skolen. Det kan evt. være i samarbejde med folkeskoler, hvor eleverne skal formidle deres viden til folkeskoleelever som gæstelærere.

At metode optræder i kernestoffet betyder, at det i undervisningsbeskrivelsen klart skal fremgå, hvordan metodestoffet er dækket.

3.3 Supplerende stof

I læreplanen understreges flere forhold. For det første at begreber og teorier fra kernestoffet skal anvendes på det supplerende stof for at kunne opfylde de faglige mål. For det andet at aktualitetsdimensionen især sikres ved hjælp af det supplerende stof. Dvs. at der i det supplerende stof indgår materiale omhandlende aktuelle problemstillinger, som kan knyttes til aktuelle begivenheder eller tendenser, som har været eller er aktuelle i forbindelse med undervisningen. For det tredje at det supplerende stof ikke kun er tekster og statistik, men også klip fra elektroniske medier som fx klip fra nyhedsudsendelser, reportager eller debatprogrammer. For det fjerde at egentlige samfundsvidenskabelige publikationer indgår i undervisningen. Det vil typisk være artikler fra tidsskrifter (fx Tidsskriftet Grønland, Økonomi og politik, Politica, Samfundsøkonomen, Dansk Sociologi, Politik) eller dele af forskningsrapporter til at eksemplificere brug af faglig terminologi, metodisk fremgangsmåde og akademisk dokumentation. Det supplerende stof er ikke en udvidelse af kernestoffet, således at der læses flere teorier eller lignende, men skal netop sikre at det teoretiske stof kommer i anvendelse.

4. Undervisningens tilrettelæggelse

4.1 Didaktiske principper

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes forudsætninger fra folkeskolen og gymnasiets grundforløb og kan påbegyndes med en screening med henblik på at afdække elevernes viden og analytiske niveau. Undervisningen bidrager til elevernes overgang fra at være folkeskoleelever til at være gymnasieelever, og understøtter at eleverne udvikler selvstændighed, samarbejdsevne og evne til informationssøgning og -håndtering.

Faget giver gode muligheder for at benytte elevernes interesse for og viden om aktuelle samfundsforhold som udgangspunkt for undervisningen og på den måde fremme elevernes engagement i og indflydelse på undervisningen.

Undervisningen skal tilrettelægges tematisk, dvs. aktuelle problemstillinger og de faglige mål bør være i centrum når undervisningen planlægges, og fagets kernestof inddrages i sammenhæng, dvs. når det er relevant for de problemstillinger der behandles i det aktuelle tema. Ved et tema forstås en sammenstilling af to eller flere samfundsfaglige emner, hvoraf der kan udledes samfundsfaglige problemstillinger som fx: Velfærdssamfundet og forsørgerbyrden.

Helhedssynet i faget fremmes ved i mindst et undervisningsforløb at behandle et samlet politikområde med inddragelse af både konkrete prioriteringsproblemer og udviklingstendenser i komparativt perspektiv. Eksempelvis kan klimapolitik behandles tematisk, hvilket vil give muligheder for at inddrage mange niveauer i faget fra det lokale til det globale, og se konkret på klimapolitiske beslutninger i det grønlandske politiske system, undersøge de ideologiske/værdibaserede, magtpolitiske og økonomiske bevæggrunde og evt. sammenligne disse med et land med et andet udviklingsperspektiv, og gerne i samspil med andre fag i en studieretning.

Udgangspunkt i et tema giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bred vifte af kernestof. Begreber, teorier og metoder fra flere områder i kernestoffet inddrages med fokus på konkrete problemstillinger, og at der fokuseres på kernestoffet som 'værktøj' til at håndtere samfundsfaglige problemstillinger. Det kan således lade sig gøre at opfylde indholdet i kernestoffet med et overskueligt antal temaer og dertil have opfyldt de faglige mål. Temaer bør vælges med inddragelse af elevernes undren og nysgerrighed og omhandle aktuelle problemstillinger i samfundet. Elevindflydelsen på indholdet i et forløb kan fremmes med brug af mindmap eller andre skrivepædagogiske værktøjer før strukturering af forløbet.

Der bør altid være mulighed for at tage helt aktuelle spørgsmål op og på denne måde give forståelse for og indsigt i fagets dynamik og potentiale i undersøgelsen og forklaringen af samfundsfaglige problemstillinger.

I tilrettelæggelsen af undervisningen bør det induktive princip være styrende i begyndelsen, men senere kan eleverne præsenteres for deduktiv tilrettelagt undervisning. Behandlingen af stoffet bør altid tilrettelægges med et helhedssyn på de samfundsfaglige problemstillinger, men det gøres med respekt for de enkelte discipliner i kernestoffet, så eleven også får kendskab til fagets forskellige discipliner og samspil mellem disse i behandlingen af konkrete problemstillinger.

Dette krav gør det nødvendig at veksle mellem induktive og deduktive undervisningsforløb.

De induktive forløb fokuserer på helheden, hvor begreber og metoder fra flere discipliner anvendes i relation til en konkret samfundsfaglig problemstilling. De mere deduktivt tilrettede forløb fokuserer på de faglige discipliners begreber, teoretiske sammenhænge og metoder. Dette bør gøre eleven opmærksom på de enkelte discipliners styrker og svagheder til belysning af konkrete samfundsfaglige problemstillinger og fremhæve ligheder og forskelle ved de enkelte discipliners metoder, teoridannelser og genstandsfelt. En sådan disciplinorienteret tilgang kan bidrage til at udvikle elevernes metodebevidsthed, herunder fx forskelle mellem en hypotetisk-deduktiv tilgang i økonomien og en mere fænomenologisk i sociologien. Det er afgørende, at deduktive forløb altid sker i sammenhæng med en konkret og aktuel undersøgelse og formidling af en samfundsfaglig problemstilling. Sjældent vil deduktivt eller induktivt tilrettede forløb optræde i ren form. I samfundsfag vil de to former normalt blandes, således at eleverne i det samme forløb vil opleve både at gå fra det generelle til eksemplerne og modsat.

Undervisningen skal, jf. Gymnasielovens § 32, baseres på en andetsprogpædagogik, som styrker elevernes sproglige udvikling og tilegnelse af det faglige stof. Det er vigtigt at give den enkelte elev mulighed for på et fagligt grundlag at fremføre egne synspunkter, argumenter og vurderinger. Der bør også lægges vægt på træning af elevens evne til at formulere og formidle samfundsfaglige problemstillinger med en skærpelse af de faglige krav til indhold, præcision og sammenhæng i argumentationen, herunder fremme anvendelsen af fagets taksonomi og teoretiske sammenhænge. Dette kan fremmes ved mindre skriftlige øvelser på klassen, og ved større selvstændigt arbejde med synopsis og projekter, hvor der systematisk og med progression kan fokuseres på arbejdet med problemformuleringer, hypoteser, disposition, undersøgelse og faglig argumentation.

Læreren har ansvaret for at tilrettelægge undervisningen således, at den er alsidig i valg af synsvinkler, teorier, metoder og arbejdsformer. Undervisningen bør også være undervisningsdifferentieret - jf. Gymnasielovens § 37: undervisningen skal tilrettelægges på en sådan måde, at den rummer udfordringer for og aktiverer alle elever og at alle elever møder progression i deres faglige begrebsdannelse.

Eksempler på forløb mm er placeret på www.emu.dk og www.iserasuaat.gl, hvor lærere er velkomne at indsende materiale og bidrage til vidensdeling.

4.2 Arbejdsformer

Ifølge Gymnasielovens § 37 skal undervisningen tilrettelægges på en sådan måde, at den rummer udfordringer for og aktiverer alle elever, at alle elever i møder variation og progression i arbejdsformerne, at alle elever i møder progression i den faglige begrebsdannelse og at målene for uddannelsen som helhed og for de enkelte fag opfyldes. Her kan det være en hjælp for elever, at der opstilles tydelige mål for hver enkelt lektion, og at lektionen afsluttes med en vurdering af om målene blev nået.

Arbejdsformer tilrettelægges således, så de er afvekslende og elevaktiverende dvs. eleverne præsenteres for et varieret udbud af lærer- og elevstyret undervisning i klasserummet og i grupper i forbindelse med træning af individuelle færdigheder og i arbejdet med synopsis og projekter. Det skal understreges, at arbejdsformerne bør være tilpasset det faglige stof, og at faget på højeste niveau fremmer selvstændiggørende og studieforberedende arbejdsformer, så eleverne selvstændigt kan opstille, undersøge, forklare og formidle faglige problemstillinger. For at opnå det bør læreren arbejde bevidst med stilladsering, og f.eks. at øve forskellige dele af opgaven en af gangen.

Elevernes mundtlige færdigheder kan støttes ved at eleverne kan undersøge, dokumentere, formidle og diskutere empiriske og teoretiske sammenhænge. Det kan f.eks. ske gennem rollespil, strukturer fra Cooperative Learning som rollelæsning, fremlæggelser i matrixgrupper og foran klassen, f.eks. elevoplæg. Rollespil kan være stort anlagte og foregå på tværs af samfundsfagshold med fokus på institutionelle forhold, som giver mulighed for internalisering af politiske og institutionelle roller og forhandlinger. Eksempler på mindre rollespil, som kan afholdes over kortere tid kan være at pålægge eleverne konkrete politiske synspunkter, som de argumenterer for i en diskussion, hvor de møder andres argumenter eller de pålægges at fremlægge synspunkter ved et pressemøde med korrekt politisk argumentation i mødet med journalister, som afprøver argumenternes holdbarhed.

Skriftlige færdigheder:

Der sker igennem det samlede forløb en udvikling frem mod mere selvstændiggørende og studieforberedende arbejdsformer, således at eleverne selvstændigt kan opstille, undersøge og forklare faglige problemstillinger.

Undervisningen tilrettelægges så der tages hensyn til forskellige elevtyper, deres læringsstile og behov. Både elever med undervisnings sproget som førstesprog og som andetsprog skal tilgodeses

Ifølge Gymnasielovens § 32 skal undervisningen i alle fag baseres på en andetsprogpædagogik, som styrker elevernes sproglige udvikling og tilegnelse af det faglige stof. Undervisning i samfundsfag kræver stor bevidsthed om sprog, både førfagligt og fagsprog. Det bør tydeliggøres for eleverne, hvilket sprogbrug forventes af dem til eksamen, f.eks. hvilke typer formuleringer er med til at udløse høj karakter, mens andre formuleringer blot er hverdagsprog. Elevernes mundtlighed bør prioriteres højt i undervisningen, f.eks. gennem fremlæggelser, højtlesning, CL-øvelser, stilladserede rollespil eller andre elevaktiverende øvelser. Læreren kan overveje sin egen sprogbrug – f.eks. ved at tale i nuancerede gentagelser - så eleverne både hører de korrekte fagtermer, men også forstår betydningen bag. For mange elevtyper kan inddragelse af billede eller video lette forståelsen og evnen til at kunne anvende fagbegreberne. Hvis tekster forefindes på både dansk og grønlandsk, er det en fordel for eleverne at få begge udgaver, både for nogle elevers forståelse men også for at øge elevernes kendskab til hvordan der kan skrives om samfundsforhold på grønlandsk. Gloselister kan være en fordel, ligesom eleverne løbende kan udarbejde leksika med fagudtryk. Eleverne bør støttes i at lære de grønlandske fagudtryk,

hvis de findes, eller selv lave dem, for at modvirke domænetab og fremme interessen for samfundsfag (evt. i samarbejde med grønlandsk) – det skal dog understreges, at kendskabet til danske/internationale fagudtryk er grundlæggende og af allerstørste betydning for elevernes muligheder til eksamen og videre studier.

Samfundsfag er et aktuelt og dynamisk fag, og benytter sig af at være en del af det samfund, som behandles i undervisningen. Således bør udadvendte aktiviteter integreres i undervisningen ved inddragelse af beslutningstagere, gæstelærere, virksomheds-, organisations- og institutionsbesøg eller ved inddragelse af empiriske undersøgelser lokalt, nationalt og/eller internationalt. Men ikke kun kan virkeligheden bringes til eleverne; elevernes viden kan også bringes ud i virkeligheden - f.eks. gennem undervisning på folkeskoler, ved at lave undersøgelser for f.eks. kommunen, ved udarbejdelse af artikler, oplæg til skolens morgensamlinger eller lignende engagement i lokalsamfundet. Det er også muligt at inddrage elevernes familie og øvrige baggrund i undervisningen, f.eks. ved at eleverne på en etisk forsvarlig måde undersøger deres egen baggrund eller deres egen hverdag.

Det skriftlige arbejde planlægges, så der er progression og sammenhæng til skriftligt arbejde i andre fag. I det samlede forløb udarbejdes skriftlige opgaver af stigende sværhedsgrad på fagets taksonomiske niveauer. I samarbejdet med andre fag om skriftlighed bidrager samfundsfag A med faglig formidling i form af fagets opgavetyper og dermed anvendelse af begreber, teori, empiri og metode i et præcist og nuanceret sprog.

Skriftligt arbejde skal understøtte opfyldelsen af de faglige mål, herunder evnen til systematisk at formidle faglige problemstillinger på de taksonomiske niveauer ved anvendelse af samfundsfaglige metoder og teorier. Der skal arbejdes systematisk med forskellige opgavetyper med varieret materiale, herunder tekst- og talmateriale. Eleverne skal ved brug af hjælpemidler kunne dokumentere faglige sammenhænge, ligesom eleverne selv skal kunne supplere det udleverede materiale.

Som værktøj til at skabe fagligt overblik og struktur og til at formulere problemstillinger i forbindelse med mundtlige oplæg arbejdes der systematisk med synopsis.

Kravene til at argumentere sammenhængende, nuanceret og logisk konsistent skal successivt skærpes, ligesom arbejde med konklusion og sammenfatning indgår. Her er det oplagt at samarbejde med studiemetodik eller sprogfagene.

Der udarbejdes mindst to projekter, hvoraf den ene skal være resultatet af en empirisk undersøgelse, som giver oplagte muligheder for samspil med matematik, men også samspil med andre fag i en studieretning vil være relevant afhængig af problemstilling. Projekterne bør fremme elevens evne til selvstændigt at opstille, undersøge og forklare faglige problemstillinger med brug af metoder fra faget. Det fremmer og udvikler elevens selvstændige refleksion over det faglige og træner evnen til selvstændigt at indsamle og behandle relevant fagligt materiale. Projekter relateres til undervisningen, og indledes med en kursusperiode, hvorefter eleven individuelt eller i gruppe arbejder selvstændigt med faglige problemstillinger, som kan fremlægges til diskussion. Baggrundsmaterialet fra kursusperioden og elevernes projektrapporter er en del af grundlaget for den mundtlige prøve og skal indgå i undervisningsbeskrivelsen.

Der skal arbejdes systematisk med synopsis med henblik på træning til den mundtlige prøve. Det er centralt, at der arbejdes bevidst med at træne elevernes evne til at udarbejde og fremlægge en synopsis med en problemformulering og deraf udledte problemstillinger, som undersøges og fører frem til delkonklusioner og en samlet konklusion. Se nærmere under pkt. 5.2. om synopsis og træning i undervisningen. Der kan arbejdes med forskellige typer synopsis: Den som anvendes til støtte for mundtlige oplæg, og den som anvendes til udkast til større skriftlige produkter fx studieretningsprojektet.

Der er i samfundsfag desuden en bred vifte af skrivepædagogiske værktøjer, som kan anvendes i elevernes læringsproces. Det gælder fx mindmap, hurtigskrivning, minilex, logbog, notatskrivning og mødereferat/reportager. Eleverne skal ikke kun ”lære for at skrive”, men også ”skrive for at lære” i form af tænkeskrivning, hvor eleven fx først skriver løs og derefter stiller spørgsmål til eller på anden måde bearbejder det skrevne.

Skriftlige opgaver

Samfundsfag på A-niveau har en skriftlig dimension, der afsluttes med en prøve, som nødvendiggør et systematisk arbejde med skriftlige opgaver af stigende sværhedsgrad og med forskellige opgave-typer med varieret materiale, herunder tekst- og talmateriale. Det bør understøtte opfyldelsen af de faglige mål, træne i anvendelsen af de taksonomiske niveauer, dokumentere faglige sammenhænge og anvende samfundsfaglige metoder, begreber og teorier.

Den skriftlige prøve i samfundsfag med mulighed for gruppeforberedelse forudsætter, at eleverne systematisk trænes i denne form inden den endelige prøve. Dette kan fremmes ved hjælp af feed-forward, hvor læreren vejleder eleverne, og eleverne arbejder i grupper med opgaven inden den skrives. Der skal fokuseres på opgavetyperne, herunder behandling af materiale og inddragelse af relevant faglig viden. Specifikt bør der i undervisningen arbejdes med at læse og afkode opgave-formuleringer. Som hjælp til at ”knække koden” og komme rigtigt i gang med en opgave, kan der med fordel benyttes stilladsering, hvor læreren udarbejder et skema som angiver struktur og elementer i en opgavebesvarelse fx starten af en besvarelse. Eleven skriver opgaven ved at fortsætte besvarelsen med brug af skemaet/stilladset.

I det samlede forløb i samfundsfag skal arbejdet med de egentlige skriftlige opgaver planlægges således, at der i starten arbejdes med mindre og lukkede opgaver på klassen, og hvor opgaverne har en klar tilknytning til det tema der gennemgås. Det er vigtigt, at eleverne præsenteres for og anvender forskellige sproglige værktøjer i deres argumentation. Hvordan laves der sætningsovergange? Hvordan modereres en påstand og en argumentation? Arbejdet med de sproglige værktøjer kan være et mødested for samfundsfag og sprogfagene. I denne introducerende fase bør de forskellige taksonomiske niveauer introduceres i det skriftlige. Også brug af tekstbehandling kan være nødvendig at introducere, herunder brug af stavetkontrol og tabel, men også hvordan man med fordel kan arbejde med flere åbne vinduer (et vindue med disposition og huskeseddel med gode ideer og et vindue med selve brødteksten).

Retning og kommentering af de skriftlige opgaver kan ske på flere måder. For det første egentlig korrekthedsretning. Er besvarelsen fagligt i orden? For det andet rettelser og kommentarer, hvor der fokuseres på struktur og sammenhæng i besvarelsen. Og for det tredje rettelser og kommentarer, hvor den sproglige præcision og formidling er i centrum. Man kan med fordel anvende fokuseret retning, hvor man i vejledningen til opgaven har fokuseret på bestemte færdigheder i opgaven fx at kunne sammenligne og sammenfatte, og hvor man i retningen fokuserer på, i hvor høj grad disse færdigheder lykkes i besvarelsen. I næste opgave kan konklusioner ud fra et tabelmateriale eller at kunne diskutere være i fokus. Mod slutningen af det samlede forløb vil alle retteformer optræde samtidig.

Evalueringsform for skriftlige opgaver bør være varieret, således at der ud over skriftlig retning og kommentering af færdige opgaver og prøver også anvendes samtaler med elever eller elevgrupper, og kommentering af delvis færdige opgaver, som eleverne derefter afleverer i en færdig form (processkrivning). Når der fokuseres på den faglige korrekthed kan der med fordel anvendes retteskemaer og eksemplariske besvarelser. Læreren kan demonstrere eksempler på konkrete besvarelser, og hvilke sproglige greb som formidlingsmæssigt kan løfte en opgave. Evalueringsformen tilpasses formålet med den enkelte opgave. Fx kan en skriftlig opgave med fokus på gruppeforberedelse evalueres med en gruppesamtale, en skriftlig opgave med fokus på undersøgelse og diskussion kan

evalueres med et udfyldt retteskema til hver elev, og synopsis kan evalueres mundtligt i klassen med inddragelse af alle elever. Den enkelte elevs skriftlige produkter i samfundsfag gemmes i en portefolio, således at læreren kan følge og kommentere den enkelte elevs udvikling. Gymnasieloven § 44, stk. 2. nævner, at evaluering skal ”give eleven information om egen fremgang for herigennem at danne et grundlag for vejledning om og planlægning af elevens videre læring og udvikling”. Der henvises i øvrigt til bedømmelseskriterierne og beskrivelse af opgavetyper og kvalitetskriterier til den skriftlige prøve.

IT

It anvendes til at støtte og supplere de faglige mål og den pædagogiske proces.

Til *simulation af økonomiske sammenhænge* anvendes en formaliseret, kvantitativ makroøkonomisk model. Det kan være en model, der bruges online på nettet eller en simpel model i regneark. Det er en fordel, hvis man kan se og ændre multiplikatorerne, så man kan vurdere virkningerne heraf. Anvendelse af en formaliseret model bør give anledning til at diskutere modelbegrebet, herunder de forudsætninger som en given model er opstillet under. Dette vil naturligt give anledning til en diskussion af begrænsningerne i en given model. Der skal samarbejdes med matematik om dele af det økonomiske stof, herunder multiplikatorvirkning, som indgår i økonomiske modeller. IT-værktøjer bruges i arbejdet, f.eks. Maple, Geogebra eller Excel.

It anvendes til *informationssøgning*. Eleverne bør kende relevante hjemmesider som f.eks.:

Infomedia

De grønlandske nyhedsmediers hjemmesider, www.sermitsiaq.ag, www.knr.gl

Inatsisartuts hjemmeside: www.inatsisartut.gl

Naalakkersuisuts hjemmeside: www.naalakkersuisut.gl, herunder også Økonomisk Råd

Folketingets hjemmeside: www.ft.dk, herunder dele relevante for Grønland

Grønlands Statistik med statistikbank: www.stat.gl, valgresultater www.valg.gl

Centrale grønlandske hjemmesider såsom, mipi.gl, menneskerettighedsrådet etc.

Eurostat: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Nordisk Råds statistikbank: <http://www.norden.org/da/fakta-om-norden/tal-og-statistik> og Nordregios statistisk og kort: <http://www.nordregio.se/Maps--Graphs/>

Eurobarometer: http://ec.europa.eu/public_opinion/index_en.htm

FN's database med lande: <http://hdrstats.undp.org/en/buildtables/>

Eleverne skal have et vidtgående kendskab til relevante hjemmesider og portaler, således de kan anvende disse i projekter og til udarbejdelse af synopsis, herunder den mundtlige prøve, hvor de selv skal kunne finde relevant materiale til at besvare deres problemstillinger.

Eleverne skal lære at anvende målrettede søgninger til at finde materiale. Øvelser eller konkurrencer, hvor eleverne ved brug af søgemaskiner skal finde bestemte faktuelle oplysninger på nettet, kan fremme elevernes fokuserede søgninger.

At kunne vurdere informationers pålidelighed vil bl.a. bestå i at kunne identificere afsenderen og den interesse denne kunne have i at stille informationerne til rådighed. Arbejdet med kildekritik kan foregå i samarbejde med historie og/eller studiemetodik.

At kunne *formidle* med brug af it vil for tekstmateriale vedkommende bestå i at kunne anvende tekstbehandling og et præsentationsprogram. Tekstbehandling bruges ud over opgavebesvarelser og synopsis også til strukturerede dispositioner og skemaer til at skabe overblik/struktur ud fra begreber. Et præsentationsprogram bruges som grundlag for en mundtlig fremlæggelse og dermed som træning i

udarbejdelse og fremlæggelse af synopsis til mundtlig prøve. Det kan meget vel foregå i samarbejde med studiemetodik.

Bearbejdning, herunder beregninger og konstruktion af diagrammer betyder, at eleven skal kunne anvende typisk regneark til beregning af indekstal, procentvis vækst, og procentvise andele og præsentere resultatet i en tabel og i et diagram. Eleven skal kunne vælge type af beregning og type af diagram, så det tydeliggør en udvikling eller en faglig sammenhæng. Eleverne skal kunne vælge mellem diagramtyperne kurve-, søjle-, cirkel- og punktdiagram med tilhørende lineær regression samt diagram med 2 y-akser. Valg af diagramtype skal kunne begrundes.

Der samarbejdes med matematik, hvor der desuden kan indgå frem- og tilbageskrivninger (hvis... så), eksponentiel vækst, diagram med logaritmisk y-akse og XY-diagram med andre former for regression. At eleverne selv prøver at udarbejde tabeller og forskellige diagramtyper i regnearksprogram vil styrke evnen til at formidle indholdet i tabeller og diagrammer udarbejdet af andre.

At kunne *integrere forskellige datatyper og datarepræsentationer* betyder at eleven skal kunne indsætte data (tabel, diagram, tekst mm) fra andre programmer (regneark mm) i et dokument.

Når it skal anvendes *som værktøj i forbindelse med empiriske undersøgelser* kan det anbefales at anvende regneark til bearbejdning af de indsamlede data, således at beregninger og konstruktion af diagrammer trænes i forbindelse med den empiriske undersøgelse.

4.3 Fagsprog

Undervisningen skal tilrettelægges, således at der arbejdes systematisk med udvikling af elevernes fagsprog samt forståelse og anvendelse af fagets terminologi. Undervisningen skal tilrettelægges, så eleverne gradvis opnår sikkerhed i forståelse og brug af før-faglige ord og begreber.

Betydningen af anvendelse af fagsprog skal være tydelig for eleverne. Undervisningen etablerer rammer for elevernes sproglige kommunikation og lader eleverne gå i dialog med det faglige stof, frem for at læreren står og gennemgår stoffet ved tavlen.

Ordforrådet udvikles gennem aktiv anvendelse af de nye ord og begreber. Derfor præges undervisningen af fagsproglige aktiviteter, som kræver aktiv elevdeltagelse. Der holdes hyppige elevoplæg og elevdiskussioner og eleverne anmodes om faglige præciseringer og opsummeringer. Det er vigtigt at træne eleverne i at tale fokuseret og sammenhængende i længere tid. Undervisningen tilrettelægges således, at alle elever udfordres i at tale – også eller måske især elever, som helst ”putter sig” eller besvarer spørgsmål med enkeltord.

Elevernes mod og evne til at udtrykke sig mundtligt fremmes med en række mundtlige fremstillingsformer eksempelvis tekstresumé, referat af par- og gruppesamtale, lektionsopsummering, fortælling, mundtligt oplæg (centrale faglige begreber og pointer fastholdes på tavlen), højtlesning, rollespil eller gruppearbejde med faste roller. Elevernes mundtlige fremstillinger kan med fordel variere mellem at have læreren, en mindre elevgruppe og hele klassen som tilhørere.

I det skriftlige arbejde kan læreren demonstrere forbilledlig brug af fagsprog, eller sprog i det hele taget, ved eksemplariske elevbesvarelser. Her er der også fokus på genrer og genrekrav, herunder til sprog.

Forskellige ordforrådsopgaver og -aktiviteter indgår løbende. Det kan f.eks. være krydsogtværser (evt. med ledsagende ordliste), øvelser, hvor ord skal parres med deres betydning eller billeder og CL-øvelser som ”Quiz-og-byt” og ”Find-makker”. Et andet eksempel er cloze-opgaver, hvor læreren har produceret et resumé af et fagligt stof eller en central tekst, som klassen har arbejdet med. Resuméet indeholder centrale nøgleord og begreber, som læreren har slettet, og eleverne skal nu udfylde ”hullerne” i teksten. Udfordringen kan simplificeres ved, at de manglende ord opgives i en ledsagende ordliste.

For at eleverne skal kunne lagre ordene i forskellige betydningsnetværk kan øvelser, hvor der arbejdes med synonymer, antonymer og over- og underbegreber også være nyttige. Ligeledes kan Odd man out-øvelser sætte ordene i en større sammenhæng med andre ord. Hermed får eleverne kasser og knager som hjælp til at systematisere og huske de nye ord.

Sproglige øvelser som de nævnte kan med fordel integreres som et fast indslag i undervisningen. Man skal som lærer ikke være bange for sådanne forholdsvis simple øvelser. Eleverne kan godt lide dem, og de udgør et vigtigt element i ordforrådstræningen.

Hyppighed og gentagelse i forskellige sammenhænge er vigtig. Elevernes faglige viden skal vedligeholdes. Selvom elever tydeligvis har tilegnet sig de grundlæggende faglige begreber ved afslutningen af et forløb, er det ikke ensbetydende med, at begreberne er indkodet og kan inddrages i undervisningen nogle måneder senere.

Derfor tilrettelægges undervisningen, så man løbende vender tilbage til centrale fagbegreber og aktiverer anvendelsen af dem.

Opmærksomheden må i lige så høj grad rettes mod det såkaldte *før-faglige ordforråd*. Det før-faglige ordforråd ligger mellem det basale ordforråd, som alle elever besidder, og så det fagspecifikke begrebssprog. Eksempler på svære ord kunne være f.eks. ”påvise”, ”røde ører”, ”overhængende”. Læreren skal sikre sig, at ord og sproglige formuleringer afkodes korrekt af eleverne, i særdeleshed ved formulering af spørgsmål og opgaver. Gloselister kan være en hjælp.

Eleverne bør i timerne have mulighed for at bruge og anvende både deres modersmål og deres andetsprog. Mange af fagbegreberne i teksterne har et tilsvarende grønlandsk udtryk, og det støtter elevernes begrebstilegnelse, hvis de grønlandske udtryk inddrages i undervisningen. I det hele taget konsolideres elevernes forståelse af det faglige stof, hvis eleverne gives mulighed for at udtrykke pointer og sammenfattende konklusioner på begge sprog. Se også 4.2.

4.4 Samspil med andre fag

Samfundsfag indgår i samspil med alle andre fag i studieretningen. Udgangspunktet for et samspil er, at hvert fag bidrager med sin teori og metode til belysning af et tema eller en konkret problemstilling. Fagene støtter hinanden, så eleverne både får en sammenhængende forståelse af et tema og en forståelse af fagenes specifikke teori og metode. Flerfaglighed og faglighed styrker hinanden og er ikke på bekostning af hinanden. Elevens forståelse af et tema og sammenhænge i ét fag øges ved, at eleven samtidig lærer om temaet og sammenhænge ud fra et andet fags teori og metode. Fx kan elevens indholdsmæssige forståelse af sammenhænge i samfundsfag øges ved kvantitative beregninger af disse sammenhænge i matematik. Samspillet dækker dele af fagenes kernestof og supplerende stof og opfylder faglige mål, således at det kan inddrages til mundtlig prøve.

Samfundsfag bidrager med samfundsvidenskabelig teori og metode til en sammenhængende forståelse af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger. Teoretisk bidrager samfundsfag med samfundsfaglige begreber, sammenhænge, modeller og teorier. Metodisk bidrager faget med krav om dokumentation ud fra empirisk materiale og med redskaber til at gennemføre mindre empiriske undersøgelser. Metoden er kvantitativ, kvalitativ og komparativ. Se desuden punkt 2.1. under det faglige mål om fagets identitet og metode.

På www.emu.dk og www.iserasuaat.gl er vist eksempler på temaer med samfundsfag i frugtbart samspil med andre fag. Der er angivet forslag til, hvordan de involverede fag kan anvende kernestof eller supplerende stof til at øge forståelsen af det fælles tema.

I en studieretning med samfundsfag A og filosofi C kan der bl.a. samarbejdes om argumentation, da filosofi har elementær argumentationsteori som kernestof.

Samspillet mellem samfundsfag A som studieretningsfag og matematik B/A omfatter beregninger, dele af det økonomiske stof, herunder multiplikatorvirkning, og statistiske mål, herunder lineær regression og chi-i-anden test. Se nærmere under kernestoffet og metode. Mindst ét projekt skal være tværfagligt, hvor matematik indgår. Det anbefales, at de to faggrupper aftaler, hvornår og hvordan samspillet mellem de to fag foregår. Et tværfagligt projekt, der indeholder en empirisk undersøgelse med brug af data fra egen spørgeskemaundersøgelse eller databaser på nettet, er velegnet til indlæring af brug af statistiske mål.

Ud over det obligatoriske kernestof kan der samarbejdes mellem de to fag på en række områder inden for sociologi (fx mål for ulighed), økonomi (fx priselasticitet, vækst og frem- og tilbageskrivninger), politik (fx beregning af mandatfordeling), international politik (fx spilteori) og kvantitativ metode (fx usikkerhed/konfidensintervaller). På www.emu.dk findes et omfattende materiale og idékatalog til brug for samspillet.

5. Evaluering

5.1 Løbende evaluering

Eleverne bør allerede tidligt i deres gymnasieforløb blive bevidste om, hvad der kræves af indsats for at opnå et givet udbytte. Ifølge Gymnasieloven § 44 skal der løbende foretages en evaluering af den enkelte elevs udbytte af undervisningen. Evalueringen skal inddrage elevens egen vurdering, og skal give eleven information om egen fremgang for herigennem at danne et grundlag for vejledning om og planlægning af elevens videre læring og udvikling.

§ 51. Den enkelte elevs faglige kvalifikationer evalueres ved brug af standpunktskarakterer, interne prøvekarakterer og mundtlige og skriftlige udtalelser. Disse udtrykker graden af den enkelte elevs opfyldelse af målene for faglig viden, indsigt og metode i læreplanen for det pågældende fag på det tidspunkt, hvor karaktererne eller udtalelserne gives.

Mindst hvert semester skal eleverne have klare tilbagemeldinger på deres faglige standpunkt og udviklingen heri, ligesom de bør vejledes målrettet og præcist i, hvorledes dette kan forbedres. Evaluering indeholder desuden, at eleverne evaluerer undervisningen skriftligt efterfulgt af en klassesamtale om resultatet af evalueringen.

Mindst hvert semester skal der ske en evaluering af elevens arbejdsindsats, aktive deltagelse og engagement i undervisningen og eleven skal reflektere over sin faglige udvikling. Denne evaluering kan foregå som en samtale med den enkelte elev, og samtalen kan kvalificeres, hvis der tages udgangspunkt i et samtaleark, som eleven har forberedt. Eleven noterer sig hovedpunkter fra samtalen.

Til evaluering af elevens faglige standpunkt og udviklingen heri er interne prøver et naturligt hjælpemiddel, og derudover bør der benyttes et bredt spektrum af evalueringsredskaber: Spørgeskemaer, hurtigskrivning, samtaler mellem grupper af elever mv., og der bør foregå en samtale i klassen om evaluering og formålet hermed, ligesom evalueringens resultat også ofte bør være genstand for samtale, fordi dette er med til 1) at højne elevernes bevidsthed om læring, 2) højne elevernes bevidsthed om, at de er en del af et fællesskab og 3) legitimere de justeringer, der følger af evalueringen af undervisningen.

Interne prøver bibringer eleven en klar opfattelse af sit niveau. Prøverne kan udformes på mange forskellige måder, og de kan varieres mht. anvendelse af hjælpemidler. Simple vidensspørgsmål i

dagens lektie kan anvendes til at eleven konfronteres med sit udbytte af lektielæsning, og tilsvarende prøver i et mindre forløb kan på samme måde tydeliggøre både for lærer og elever, hvad udbyttet af forløbet har været. Elevernes individuelle kunnen på højere taksonomiske niveauer kan også undersøges med korte tænke- og skriveopgaver, der skrives på klassen, og som rettes og evalueres af læreren.

Evalueringen kan dreje sig om bestemte læringselementer som forberedelse og notatteknik i forbindelse med forberedelse og forskellige undervisningsformer. Elevernes bevidsthed om forskellige læringsstrategier kan højnes ved, at der argumenteres for og reflekteres over valg af arbejdsformer. I undervisningen indgår samtaler om, hvorledes læring af det pågældende stofområde sker med størst muligt udbytte.

Skriftligt arbejde

I forbindelse med skriftlige opgaver og gruppearbejde fx om synopsis eller projekter bør det sikres, at eleverne undervejs modtager evaluering af arbejdet. Et middel til at højne elevens indlæring i processen er aftalte terminer med krav om produkter (stikord eller dispositioner til besvarelse af skriftlige opgaver, delvis færdige opgaver, udkast til problemformulering og problemstillinger, dispositioner til synopsis eller projekter, litteraturliste mv.). I forbindelse med udarbejdelsen af nogle typer skriftlige produkter kan der arbejdes med stilladsering og feed-forward som en integreret del af undervisningen. Eleverne kan have forberedt sig på den stillede opgave, og der kan på klassen individuelt og i fællesskab arbejdes med udarbejdelsen af dispositioner mv. Dette bør i særdeleshed finde sted i begyndelsen af forløb.

I forbindelse med elevens aflevering af skriftlige produkter gives en evaluering og en konstruktiv og fremadrettet vejledning, således at eleven både bevidstgøres om standpunktet og om elementer, der kan arbejdes med, og på hvilken måde standpunktet kan forbedres. Ved evalueringen kan med fordel ske en fokuseret evaluering af bestemte parametre fx om opgavetyper er forstået og udført rigtigt, materialeudnyttelse, teoriforståelse eller argumentation. Af hensyn til overskuelighed bør der ikke kommenteres på for mange forskellige parametre samtidigt, men parametrene kan veksle afhængigt af fokus i det pågældende skriftlige arbejde.

Evaluering af undervisningen

Evalueringen af undervisningen kan ske i form af spørgeskemaer med åbne og lukkede spørgsmål, der kan afleveres med navn eller anonymt, i form af klassesamtale og i form af prøver.

Spørgeskemaer, der evaluerer undervisningen, kan indeholde en række elementer. Hvad synes eleverne er godt (= fremmer læringen) og mindre godt (= hæmmer læringen) i forbindelse med undervisningen? Heri kan indgå lektiemængde, sværhedsgrad af lektierne, materialet, egen indsats, tavle-brug, variation i undervisningen, forskellige arbejdsformer, lærerens formidling og tilrettelæggelse, den afsatte tid til forskellige emner og arbejdsformer, forholdet til kammeraterne, forholdet til læreren, og om der er der mulighed for at den enkelte kan demonstrere, hvad vedkommende kan. I forbindelse med evaluering tilbyder mange konferencesystemer evalueringsmoduler, som gør det meget nemt og hurtigt at udarbejde spørgeskemaer og efterbearbejde disse.

Det er vigtigt, at der følges op på elevernes besvarelse af spørgeskemaerne på klassen. Dette kan fx ske ved, at der udarbejdes en oversigt over deres svar, som fremlægges. Konsekvenser af besvarelserne kan således blive diskuteret på klassen, og der kan komme fokus på den samlede evaluering. Naturligvis indarbejdes evalueringen i de følgende undervisningsforløb.

5.2. Prøveformer og bedømmelseskriterier

Den skriftlige prøve

Prøvens varighed er seks timer. Ved prøvens start udleveres alene opgaveformuleringer. Hvis skolens leder har bestemt, at eksaminandernes forberedende arbejde på grundlag af opgaveformuleringerne kan foregå i grupper, vælger eksaminanderne, om de vil forberede sig i gruppe eller individuelt. Efter én time udleveres bilagsmateriale. De resterende fem timer anvendes til at udforme en individuel besvarelse ved anvendelse af samfundsfaglig viden, begreber, teorier og metoder.

Opgavesættet til den skriftlige prøve består af en fællesdel og af valgfrie opgaver. Fællesdelen består af to eller tre mindre spørgsmål, hvor besvarelsen tilsammen højst må fylde 700 ord. Der er typisk tre valgfrie opgaver med hver to spørgsmål.

I forberedelsestiden med mulighed for gruppearbejde skal eleverne arbejde med at afdække og repetere de færdigheder, der kræves i opgaverne, og de dele af kernestoffet, der skal anvendes. I forlængelse heraf skal de overveje, hvilken delopgave de har de bedste forudsætninger for at besvare.

Ved prøvens start udleveres alene opgaveformuleringerne. Efter én time udleveres bilagsmateriale; herunder fællesdelens tabeller, figurer, citater mm. Alle hjælpemidler er tilladte under prøven, jf. Evalueringsbekendtgørelsen § 23.

Bedømmelseskriterier ved den skriftlige prøve

Ved både den skriftlige og den mundtlige prøve vurderes det, i hvilket omfang eksaminanden lever op til de faglige mål, som er angivet i pkt. 3.1.

Ved den skriftlige prøve skal eksaminanden vise en samfundsvidenskabelig funderet forståelse af en eller flere problemstillinger.

Ved bedømmelsen lægges der vægt på:

- evne til at kunne analysere og formidle på fagets taksonomiske niveauer*
  - evne til at kunne dokumentere faglige sammenhænge ved hjælp af materiale og supplere ved brug af hjælpemidler*
  - anvendelse af relevante begreber og teorier til forklaring af faglige sammenhænge og udviklingstendenser*
  - diskussion af en faglig problemstilling med brug af relevante begreber, teorier, eksempler og faglig viden*
  - færdigheder i at bearbejde et talmateriale, herunder tolke statistiske mål og udføre egne beregninger og dermed påvise faglige sammenhænge og udviklingstendenser*
  - logisk sammenhængende faglig argumentation og konklusion i et præcist og nuanceret sprog.*
- Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering.*

Bedømmelsen er en helhedsvurdering ud fra de faglige mål, bedømmelseskriterier og karakterbeskrivelse for samfundsfag A.

Ifølge læreplanen indgår evne til at kunne *analysere og formidle på fagets taksonomiske niveauer*

Det er et krav, at besvarelsen er fokuseret, dvs. at eleven i sin besvarelse gør præcis, som der bliver spurgt om.

En suveræn besvarelse af ét delspørgsmål kan udmærket kompensere for mangler i besvarelsen af andre delspørgsmål.

Besvarelser der udnytter sammenhænge i opgavesættet, skal honoreres for dette.

Desuden indgår den sproglige formidling i bedømmelsen, i mindre grad.

Opgavetyper til skriftlig prøve:

Argumentér
Opstil hypoteser
Beregn
Opstil/anvend model
Spørgsmål med hv-ord
Undersøg
Sammenlign
Diskuter
Skriv et notat

Desuden indgår: På grundlag af/med udgangspunkt i:

”På grundlag af...” betyder, at materialet til besvarelsen er de anførte bilag. Bilagene skal altså anvendes udførligt, og det er ikke et krav, at man anvender anden dokumentation end det, bilagene angiver.

Formuleringen ”på grundlag af” vil være den typiske i en undersøgelse og en sammenligning.

”Med udgangspunkt i...” betyder, at der *skal* inddrages anden faglig viden end det, bilagene angiver.

Formuleringen ”med udgangspunkt i” vil være den typiske i en diskussion.

Argumentér

Ifølge de faglige mål til samfundsfag A skal eleverne kunne *argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter, placere disse i en teoretisk sammenhæng og indgå i dialog.*

Argumentér bliver anvendt i fælledelen med henblik på at teste elevens evne til at argumentere for et standpunkt funderet på faglig viden.

Opgaverne med krav om argumentation vil typisk tage udgangspunkt i et citat indeholdende et synspunkt omhandlende fagets kernestof, som eleven afhængig af opgaveformuleringen skal argumentere for eller imod.

Det er hermed muligt at teste elevens evne til dels at argumentere, dels at inddrage og anvende relevant fagligt kernestof.

Evnen til at argumentere viser sig ved, at eleven med det samme forholder sig til citatets synspunkt vha. argumentationsteknik. Der er flere tilgange til argumentationen. Således kan eleven vælge at imødekomme synspunktet på visse områder, hvis det øger vægten af ”eget” synspunkt senere i argumentationen, eller eleven kan vælge en mere aggressiv tilgang, hvor citatet med det samme modargumenteres. Det er afgørende, at eleven ikke bruger tid på at *redegøre* for faglig viden eller bilagsmateriale, men påtager sig rollen som debattør, og *anvender* faglig viden i argumentationen.

Tilgangen i argumentationen vil ofte være afhængig af kravene i opgaveformuleringen om argumentation for eller imod citatets synspunkt.

Argumentationen skal indeholde relevant faglig viden dvs. der skal på et fagligt grundlag vises forståelse for synspunktet ligesom evnen til at finde de rette eller modsatrettede faglige argumenter. Der vil som i andre opgaver være tale om evnen til at inddrage og anvende relevant faglig viden så som begreber, teorier og metoder.

Eksempler:

- Argumentér ud fra en realistisk teori *imod* oprettelsen af et nyt fælles Ishavs Råd.

(citater af Josef Motzfeldt)

- Argumentér ud fra en socialistisk grundholdning *for* forslaget om at lade fiskere, der har modtaget ophugningsstøtte, beholde deres fiskerilicens

(citat af Michael Rosing)

Opstil hypoteser

Ifølge de faglige mål skal eleverne kunne *formulere ... operationaliserbare hypoteser*. Det betyder i praksis, at eleverne i de skriftlige studentereksamensopgaver i samfundsfag kan blive bedt om at udarbejde hypoteser.

I ordets egentlige betydning er en hypotese en *antagelse* eller en *foreslået forklaring* på et fænomen. En hypotese er en påstand, som vi ikke nødvendigvis ved, om er sand, selv om eleven selvfølgelig i praksis skal forsøge at begrunde dens gyldighed. Man kan også sige, at en hypotese er en begrundet formodning. I de skriftlige opgaver vil hypoteser dermed som oftest fremstå som værende forholdsvist korte forklaringer på et givent fænomen.

I de skriftlige opgaver vil der som oftest blive stillet krav til, at eleverne udover selve hypotesen udarbejder en faglig begrundelse herfor. Den gode elevbesvarelse vil derefter indeholde en klar og tydelig *hypotese*, som oftest vil kunne skrives i én eller ganske få sætninger, samt en herfra adskilt *faglig argumentation*. En adskillelse, der gør det klart for læseren, at eleven har forstået forskellen på selve hypotesen og begrundelsen herfor.

I de skriftlige studentereksamensopgaver vil kravet om at opstille hypoteser typisk ske med udgangspunkt i en tekst, tabel eller figur. Udarbejdelse af hypoteser kan som udgangspunkt antage to synsvinkler. Der kan enten være tale om, at der skal opstilles hypoteser, der kan *forklare* nogle af de tendenser, der er vist i en tekst, tabel eller figur, eller der kan være tale om, at eleven skal udarbejde hypoteser om hvilke fremtidige *konsekvenser*, tendenserne i en given tekst, tabel eller figur kan have. Man skal således ikke blot gengive, hvad tabel, figur eller teksten viser.

Eksempler:

- På grundlag af Grønlands placering i figur 1 og figur 2: Opstil tre hypoteser om konsekvenserne for Grønlands konkurrenceevne. Hver af hypoteserne skal understøttes af en faglig begrundelse.
- Opstil tre hypoteser, der kan forklare mønstrene i tabel 1 og 2. Hver af hypoteserne skal understøttes af en faglig begrundelse.

Beregn

Ifølge de faglige mål skal eleverne kunne *formidle og tydeliggøre faglige sammenhænge ved hjælp af beregninger, tabeller...*

I denne vejledning præciseres beregninger således: ”Beregningskravet vil typisk knyttes til tabeller eller andre talmæssige sammenhænge, hvor beregninger kan bidrage til at tydeliggøre en udviklingstendens.

Beregninger omfatter indekstal, procentvis vækst og procentvise andele. Resultaterne skal kunne præsenteres i en tabel og i et diagram, der tydeliggør udviklingstendenser eller sammenhænge”

Beregninger skal således have et fagligt formål, nemlig at tydeliggøre en udviklingstendens eller en faglig sammenhæng. Kravet om beregning vil derfor normalt blive stillet som en del af en opgave og ikke som en isoleret opgave, hvor der udelukkende skal foretages en beregning. Der kan også stilles opgaver, hvor en beregning kan trække op, selv om der ikke eksplicit bedes om en beregning.

Eksempel:

- Hvilke udviklingstendenser om ... kan udledes af tabel 1? Besvarelsen skal ledsages af beregninger, der tydeliggør udviklingstendenserne.

Tabel 1 kan fx indeholde absolutte tal, der skal omregnes til *indekstal, procentvis vækst* eller ændringer i *procentvis andel*. Beregningerne tydeliggør forskelle i den relative udvikling og danner grundlag for rigtige konklusioner om udviklingstendenserne. Eleven skal *ikke* skrive alle *udregningerne*, men skrive *resultaterne* typisk i form af en tabel med indekstal, tal for procentvis vækst eller tal for procentvis andel.

Eleven kan evt. skabe yderligere overblik ved at fremstille resultaterne i et diagram.

I forsøg med digitalt stillede opgaver kan udarbejdelse af et diagram indgå i opgaveformuleringen.

Opstil/anvend model

Ifølge læreplanen skal eleven kunne *formidle og tydeliggøre faglige sammenhænge ved hjælp af ... modeller...*

En model illustrerer *sammenhænge i en forenklet form*, dvs. en forenkling af virkeligheden. En grafisk model viser nogle *årsagssammenhænge* (kausale sammenhænge), og kan fx være en oversigt over de *variable*, der er årsag til (eller konsekvens af) en given problemstilling.

En model kan ikke stå alene, men skal suppleres med nogle *uddybende bemærkninger*, hvor eleven fx begrundet de viste sammenhænge eller anvender modellen til at give konkrete eksempler på de viste sammenhænge.

I fællesdelen kan man forestille sig opgavetyper, hvor anvendelse af modeller kan indgå på følgende måder:

Opstil en model

Eleven skal på baggrund af et givet materiale og/eller faglig viden opstille en model, der angiver nogle faktorer/baggrundsvariable, som påvirker en problemstilling. Eleven kan eksempelvis på baggrund af en tabel blive bedt om at illustrere nogle mønstre eller udviklingstendenser ved hjælp af en simpel model (pile- eller kassedigrammer). Modellen skal altid ledsages af en faglig begrundelse.

Eksempler:

- Opstil en model der kan forklare kriminalitet blandt grønlandske mænd. Modellen skal indeholde forskellige baggrundsvariable og ledsages af en faglig begrundelse.
- Opstil en model der kan forklare ændringer i den danske rente. Modellen skal understøttes af faglige begrundelser.

Se nærmere under de faglige mål om at opstille en model.

Anvend en model

Eleven får i bilagsmaterialet udleveret en model, som eleven skal kunne anvende til at tydeliggøre faglige sammenhænge.

Eksempel:

- Anvend Molins model i figur 1 til at forklare Atassuts holdning til ...

Spørgsmål med hv-ord

Spørgsmål kan indledes med traditionelle hv-ord som fx *hvad* og *hvilke*. Anvendes som regel på det redegørende eller undersøgende niveau i forbindelse med databehandling.

Eksempler:

- Hvad kan der ud fra tabel 1 udledes om udviklingen i det grønlandske sygehusvæsen?
Besvarelsen skal understøttes af beregninger, der tydeliggør udviklingen.
- Hvad kan der ud fra tabel 1 udledes om udviklingen i udvalgte offentlige sektorerers udgifter?
Besvarelsen skal understøttes af beregninger, der tydeliggør udviklingen.
- Hvilke kulturelle mønstre kan udledes af tabel 1?

Undersøg

I bedømmelseskriterierne indgår

– *evne til at kunne dokumentere faglige sammenhænge ved hjælp af materiale og supplere ved brug af hjælpemidler*

– færdigheder i at bearbejde et talmateriale, herunder tolke statistiske mål og udføre egne beregninger og dermed påvise faglige sammenhænge og udviklingstendenser

Undersøg anvendes i den skriftlige studentereksamen som første spørgsmål i den valgfrie del, og er dermed indgangen til den valgfrie dels problemstilling. Undersøgelsen vil typisk tage udgangspunkt i et statistisk materiale eller et krav om at efterprøve et tekstuddrags påstand eller synspunkt vha. et statistisk materiale.

Der er således krav om en fokuseret faglig besvarelse med *dokumentation* for en udvikling eller en faglig sammenhæng.

Det er et krav, at besvarelsen forholder sig fokuseret til opgaveformuleringen. Da der ofte er tale om opgaver med et tilhørende statistisk materiale er det fortrinsvis en prøve i faglige færdigheder. Der skal således vises evne til at bearbejde et materiale fokuseret og fagligt. Faglig viden vil her være en hjælp til at disponere besvarelsen og den faglige viden vil fremstå indirekte i behandlingen og disponeringen af besvarelsen. En undersøgelse indeholder sjældent en anvendelse af teorier, men ofte en anvendelse af metode og begreber.

Bearbejdelsen af det statistiske materiale skal gennemføres så der vises overblik og forståelse for sammenhænge i det udleverede statistiske materiale. Det sker typisk ved at sammenholde de oplysninger man får i materialet. Desuden er der i undersøgelsen et eksplicit dokumentationskrav dvs. materialet skal ikke bevidstløs refereres, men udvælges til dokumentation med blik for fokus i opgaveformuleringen.

Undersøgelsen skal rumme en sammenfatning, der besvarer det stillede spørgsmål i opgaveformuleringen, og som viser evne til at udlede det centrale i materialet.

Der er to afgørende kvalitetskriterier:

At opgavebesvarelsen når frem til et egentligt svar – ”grønlandernes forhold til arbejde er karakteriseret af følgende hovedtræk:...”

At udnyttelsen af materialet er styret af faglig viden om forskellige oplysningers relevans og at nedslagene i materialet sker præcist i forhold til sammenfatningerne.

Eksempler:

- Undersøg, i hvor høj grad grønlanderne (bilag A2) er enige i IA's udenrigspolitiske synspunkter, som de kommer til udtryk i bilag A1.

- Undersøg, hvad der af materialet i bilag C1 kan udledes om grønlandernes arbejde og deres forhold til arbejde.

Sammenlign

I bedømmelseskriterierne indgår

– evne til at kunne dokumentere faglige sammenhænge ved hjælp af materiale og supplere ved brug af hjælpemidler

– anvendelse af relevante begreber og teorier til forklaring af faglige sammenhænge og udviklingstendenser

Sammenlign anvendes i den skriftlige studentereksamen som første spørgsmål i den valgfrie del, og er dermed indgangen til den valgfrie dels problemstilling. Sammenligningen vil tage udgangspunkt i et antal tekstbilag – typisk to eller tre.

Sammenligningen vil have et fokus, som fremgår af opgaveformuleringen, og det er evnen til at lave en fokuseret faglig bearbejdelse af tekstmaterialet i relation hertil, som er afgørende.

Det er således et krav, at der systematisk kan fremhæves ligheder og forskelle i materialet ved brug af faglig viden i form af begreber og/eller teorier. Faglige begreber og/eller teorier kan anvendes til at strukturere besvarelsen og til karakteristik af synspunkter og argumentation.

Den suveræne sammenligning tager udgangspunkt i problemstillingen og relevante faglige begreber og/eller teorier, og strukturerer i relation hertil sammenligningen af bilagene. En suveræn besvarelse kan også tage udgangspunkt i et af bilagene og relatere faglig viden og øvrige bilag hertil, men også her er besvarelsens fokus drevet af kravene i opgaveformuleringen.

Den suveræne sammenligning indeholder et sammenfattende svar på spørgsmålet.

Mindre selvstændige og mere middelmådige sammenligninger kan tage udgangspunkt i kortere redegørelser for bilagene, inden en grundigere sammenfattende sammenligning foretages med et ringere resultat til følge, fordi der ofte vil være tale om mindre præcist fokuserede besvarelser. Det er stadig et krav, at der er et minimum af fokus også i denne type besvarelse.

Sammenligningen er ikke normativ eller diskuterende.

Der er to afgørende kvalitetskriterier:

At fremstillingen fokuserer på de elementer i materialet, der spørges ind til.

Og at fremstillingen er struktureret, så at såvel forskelle som ligheder fremstår tydeligt.

Eksempler:

- Sammenlign de synspunkter på forholdet mellem kultur og konflikt, der kommer til udtryk i bilag B1, B2 og B3.
- Sammenlign de opfattelser af rigsfællesskabet der kommer til udtryk i bilag C1, C2 og C3.

Diskutér

I bedømmelseskriterierne indgår

- *anvendelse af relevante begreber og teorier til forklaring af faglige sammenhænge og udviklingstendenser*
- *diskussion af en faglig problemstilling med brug af relevante begreber, teorier, eksempler og faglig viden*
- *logisk sammenhængende faglig argumentation og konklusion i et præcist og nuanceret sprog.*

Diskussion anvendes i den skriftlige studentereksamen som det andet spørgsmål i den valgfrie del, og bliver således udgangen på bearbejdelsen af den valgfrie dels problemstilling.

Diskussionen vil typisk tage udgangspunkt i et kort tekstuddrag, som forholder sig til en samfundsfaglig problemstilling.

Der er sammenhæng mellem delopgavens spørgsmål to og tre, og denne sammenhæng kan ofte udnyttes i besvarelsen. Diskussionen vil have et fagligt fokus eller fokus med citathenvisning til tekst-uddraget, som gør det muligt at inddrage og anvende samfundsfaglig begreber, viden og teorier.

En diskussion er en fagligt funderet afvejning af argumenters holdbarhed.

Fokus skal være på problemstillingen, dvs. at der diskuteres det, der bliver spurgt om.

Diskussionen skal være fagligt funderet. Det er afgørende, at der i højere grad end i de øvrige delopgaver inddrages og anvendes relevant faglig viden i form af begreber og teorier.

Diskussionen kan struktureres på forskellige måder afhængig af spørgsmålets formulering.

Diskussionen kan fx struktureres som:

- en modstilling af argumenter eller forklaringer med inddragelse af begreber og teori
- en udfoldelse af relevante faglige argumenter, forklaringer eller teorier, som afvejes ud fra faglig viden

En diskussion afrundes ikke nødvendigvis med et entydigt svar, men kan med fordel sammenfattes med et *nuanceret* svar på opgaveformuleringens spørgsmål.

Der er tre afgørende kvalitetskriterier:

At den viden, der præsenteres, er relevant for det stillede spørgsmål – at fokus gennemgående bevares.

At den viden, der præsenteres, har en faglig dybde og omfang, der gør diskussionen fyldestgørende.

At fremstillingen er velstruktureret

Eksempler:

- Diskutér i hvor høj grad VK-regeringens udenrigspolitik har øget eller mindsket Grønlands sikkerhed. Besvarelsen skal tage udgangspunkt i bilag A3.

- Diskutér, hvilke muligheder der er for at EU kan udvikle sig til en global aktør, som kan "håndtere de komplekse internationale udfordringer". (*Citat fra bilag D2*).

Besvarelsen skal tage udgangspunkt i bilag D2.

- Diskutér arbejdets betydning for individet i det senmoderne samfund.

Besvarelsen skal tage udgangspunkt i bilag C2.

Skriv et notat

Opgaveformuleringen vil indeholde en problemstilling og baggrunden herfor, samt en præcis angivelse af en afsender (fx en politisk rådgiver eller en økonom) og en modtager (fx en naalakkersuisoq, en partileder eller et Inatsisartutudvalg). Opgaven kan indeholde bilag, men det mest normale vil være, at dokumentationen sker på grundlag af materiale til det foregående spørgsmål i samme delopgave eller ved henvisning til hjælpemidlerne.

Et notat er skrevet af en bestemt afsender til en bestemt modtager, og derved bliver den faglige argumentation snævrere, mere målrettet og mere grundig.

Et notat er nøgternt og sagligt i fremstillingen.

I et notat vil der normalt optræde følgende elementer:

- En eller flere strategier eller løsningsforslag

- En gennemført faglig argumentation, hvori konsekvenserne (fordele og ulemper) af strategier eller løsningsforslag præsenteres.

Argumentationen er faglig, idet der anvendes konkret viden om problemstillingen, relevante faglige begreber og/eller relevant teori. Afsenderen har typisk en samfundsfaglig uddannelse (f.eks. politisk, økonomisk-politisk eller sikkerhedspolitisk rådgiver), som bruges i notatet til at kvalificere argumentationen for en strategi/løsningsforslag, som præsenteres for modtageren. I notatet til Sara Olsvig (se nedenfor) skal der f.eks. anvendes økonomisk viden om Grønlands konkurrenceevne, og notatet til Kim Kielsen kan med fordel disponeres ud fra Molins model. I notatet til Hans Enoksen anvendes sociologiske begreber f.eks. om integration og kulturelle mønstre, og i notatet til Anda Uldum anvendes udenrigs- eller sikkerhedspolitiske begreber eller teorier om Grønlands statsretlige stilling og international politik. Argumentationen skal indeholde dokumentation f.eks. ud fra materialet til spørgsmål 2, og kan indeholde et tidsperspektiv, hvor der skelnes mellem konsekvenser på kort og på lang sigt.

- En konklusion, der skal indeholde en velbegrunnet anbefaling af en bestemt strategi eller et bestemt løsningsforslag.

Det afgørende kvalitetskriterium for notatet er den *faglige begrundelse* for den anbefalede strategi. Med faglig begrundelse menes, at den anbefalede strategi begrundes med udgangspunkt i samfundsfaglig *teori, begreber og viden*.

Eksempler:

- Du er økonomisk-politisk rådgiver for IA's formand Sara Olsvig.

Skriv et notat, der forbereder Sara Olsvig til en politisk debat om "Grønlands konkurrenceevne"; notatet skal sætte Sara Olsvig i stand til at argumentere imod forslagene sidst i bilag C2:

1) Offentlig hjælp justeres, så der sker en styrkelse af den økonomiske tilskyndelse til at være i arbejde

2) Reform af skattesystemet; herunder beskæftigelsesfradrag, vil tilskynde til at det bedre kan betale sig at arbejde ekstra og tage en uddannelse

3) Bedre afskrivningsregler for erhvervslivet og lettere afgang til at ansætte udefrakommende arbejdskraft - evt. til en løn under mindsteløn – vil sætte gang i økonomien

- Du er politisk rådgiver for Demokraternes formand Anda Uldum. Skriv et notat, der indeholder en begrundet strategi for, hvordan Anda Uldum skal håndtere spørgsmålet om modernisering af fiskeriet i Grønland.

- Du er politisk rådgiver for Naleraqs Hans Enoksen. Skriv et notat, der forbereder Hans Enoksen til at møde Dansk Folkepartis Søren Espersen i en Tv-debat; notatet skal sætte Hans Enoksen i stand til at argumentere imod Søren Espersens synspunkter i bilag A3.

- Du er rådgiver i Udenrigsdirektoratet for naalakkersuisoq for udenrigsanliggender Vittus Qujaukitsoq (S). Skriv et notat, der sætter naalakkersuisoq Vittus Qujaukitsoq i stand til at begrunde ud fra Selvstyreloven hvorfor uranudvinding er grønlandsk kompetenceområde.

Angiv kilde ved anvendelse af supplerende materiale. (Opgave med netadgang)

Karakterbeskrivelse for skriftlig samfundsfag

Nedenfor er anført en beskrivelse af karaktererne A, C og E Det bemærkes, at der fortsat er tale om en helhedsbedømmelse.

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse
A	Fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler	Besvarelsen er systematisk struktureret med konklusioner og næsten udtømmende besvaret på de taksonomiske niveauer med et præcist samfundsfagligt fokus og med sikker anvendelse af relevant samfundsfaglig viden, begreber og teoretiske sammenhænge. Metodiske færdigheder anvendes med stor sikkerhed i behandlingen af forskellige materialetyper, og næsten alle observerede faglige sammenhænge og udviklingstendenser dokumenteres med materiale fra bilag. I en sammenhængende argumentation anvendes samfundsfaglig terminologi.
C	God præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler	Besvarelsen er struktureret og nogle væsentlige faglige aspekter inddrages på de taksonomiske niveauer med et samfundsfagligt fokus og med anvendelse af

		relevant samfundsfaglig viden og begreber. Metodiske færdigheder anvendes med rimelig sikkerhed i behandling af de fleste materialetyper, og de fleste observerede faglige sammenhænge og udviklingstendenser dokumenteres med materiale fra bilag. Argumentationen er ikke alle steder fagligt sammenhængende.
E	Tilstrækkelig præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål	Besvarelsen er løsere struktureret og enkelte væsentlige samfundsfaglige aspekter inddrages på de taksonomiske niveauer med et mindre præcist samfundsfagligt fokus og med anvendelse af nogle samfundsfaglige begreber. Metodiske færdigheder anvendes med nogen usikkerhed, og nogle observerede faglige sammenhænge og udviklingstendenser dokumenteres med materiale fra bilag. Argumentationen er nogle steder fagligt sammenhængende.

Den mundtlige prøve

Mundtlig prøve på grundlag af et prøvemateriale med et kendt tema og et ukendt bilagsmateriale af et omfang på 12-15 normalsider a 1300 bogstaver, svarende til ca. 1350 tegn. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til én normalside. Et prøvemateriales tema er kendt af eksaminanderne, idet det er identisk med et forløbs tema.

Hvert prøvemateriale skal i videst muligt omfang indeholde forskelligartede materialetyper, herunder tekster og statistisk materiale. Prøvematerialerne skal tilsammen dække alle de faglige mål. Et prøvemateriale må højst anvendes ved tre eksamensenheder (se nedenfor).

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 24 timers forberedelsestid, dog ikke mindre end 24 timer, til udarbejdelse af synopsis. Hvis skolens leder har bestemt, at forberedelsen kan foregå i grupper, vælger eksaminanderne, om de vil forberede sig i gruppe eller individuelt. En eksamensenhed er en sådan gruppe eller en eksaminand, der forbereder sig individuelt.

På baggrund af det udleverede bilagsmateriale, relevant kernestof og materiale fundet i forberedelsestiden skal eksaminanden udarbejde en problemformulering som et overordnet spørgsmål og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

Eksaminationen tager udgangspunkt i eksaminandens fremlæggelse af synopsis (ca. 10 minutter) og

efterfølges af uddybende spørgsmål af eksaminator og en faglig dialog mellem eksaminand og eksaminator.

Eksamensgrundlaget: Undervisningsbeskrivelsen

Eksamensgrundlaget er undervisningsbeskrivelsen med 9-15 forløb, herunder også den samfundsfaglige del af evt. tværfaglige forløb, hvis de har en sådan faglig dybde og bredde, at der kan udarbejdes en eksamensopgave i forløbet.

Undervisningsbeskrivelsen skal være detaljeret, så censor kan påse, at prøverne er i overensstemmelse med de faglige mål. Ifølge Evalueringsbekendtgørelsens § 79 sikrer eksaminator ”til orientering for censor og brug for elevernes forberedelse, at der ved eksamensperiodens begyndelse er udarbejdet en undervisningsbeskrivelse, der beskriver det konkrete stof, der er arbejdet med i undervisningen”. Også § 26 nævner, at en undervisningsbeskrivelse skal fremsendes i god tid før prøven og senest en uge før. Men til gavn for eleverne er det vigtigt, at undervisningsbeskrivelser laves før de enkelte forløb, for derefter eventuelt at blive justeret. Her kan f.eks. indhold, omfang, faglige mål, kernestof/supplerende stof, særlige fokuspunkter og arbejdsformer fremgå.

Prøvematerialer

Et prøvemateriale skal indeholde en overskrift og et ukendt bilagsmateriale. Overskriften angiver et tema, som skal være identisk med et tema (forløb) i undervisningsbeskrivelsen.

Bilagsmaterialet til den mundtlige prøve skal i videst mulig omfang indeholde et varieret materiale (tekst, tabel, diagram, evt. billede) som giver eksaminanden mulighed for at anvende viden, begreber, teorier og metoder. Også tv-klip vil kunne indgå, ligesom prøvematerialet kan foreligge elektronisk. Hvis der indgår elektronisk mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eleverne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder. Der skal ikke udarbejdes spørgsmål til bilagsmaterialet.

Bilagsmaterialet består af 12-15 normalsider, hvor en normalside er 1.300 bogstaver, svarende til ca. 1350 tegn.

Omregning af tabeller, diagrammer og billeder til normalsider foregår efter et skøn. Ved opgørelse af tekst og tabeller kan man bruge en elektronisk optælling af alle tegn uden mellemrum. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire-syv minutters afspilning til én normalside. Mediemateriale kan ikke udgøre hele bilagsmaterialet, og det anbefales, at anvendelsen af mediemateriale til den mundtlige prøve afspejler anvendelsen i den daglige undervisning.

Prøvematerialerne skal tilsammen dække alle de faglige mål, således at eksaminanderne kan demonstrere anvendelse af alle faglige mål gennem prøvematerialerne tilsammen. Eksaminator behøver ikke at lave prøvemateriale i alle forløb, men må ikke orientere eleverne om, hvilke forløb der er prøvemateriale i, og hvilke der ikke er.

Eksaminator har ret til at lade enslydende prøvematerialer gå igen to eller tre gange på det enkelte hold, under forudsætning af at alle faglige mål kan demonstreres i prøvematerialerne tilsammen. For at fremme forskellighed imellem eksamensenhedernes eksaminationer, anbefales dog, at eksaminator laver en mindre, større eller fuldstændig variation i bilagsmaterialet, der hører til et bestemt forløb/overskrift. Dette skal ses på baggrund af, at et prøvemateriale kan gå igen på det enkelte hold.

Evalueringsbekendtgørelsen § 27 betyder, at antallet af trækningsmuligheder skal overstige antallet af eksamensenheder med mindst 3. Alle trækningsmuligheder skal fremlægges ved prøvens start. Et opgavesæt må højst anvendes 3 gange på samme hold.

Eksempler: Et hold med 28 elever er fordelt på 3 grupper med 3 elever, 7 grupper med 2 elever og 5 individuelle eksaminander, dvs. i alt 15 eksamensenheder. Her kan eksaminator vælge at lade 9 prøvematerialer gå igen 2 gange eller lade 6 prøvematerialer gå igen 3 gange (hvis de 6 prøvematerialer kan dække alle faglige mål), således at der er 18 trækningsmuligheder. Det anbefales, at eksaminator laver en variation i de 6 prøvematerialer, hvis det vælges at lade disse gå igen 3 gange.

Et hold med 24 elever er fordelt på 6 grupper med 3 elever og 3 grupper med 2 elever, dvs. i alt 9 eksamensenheder. Her kan eksaminator lade 6 eller flere prøvematerialer (stadig under forudsætning af at alle faglige mål dækkes) gå igen 2 gange, således at der er mindst 12 trækningsmuligheder. Det anbefales fortsat, at eksaminator laver en variation i de 6 prøvematerialer. Alternativt kan eksaminator vælge at udarbejde 9 prøvematerialer og lade 3 prøvematerialer i længerevarende forløb gå igen 2 gange.

På et hold skal kun 4 elever til mundtlig prøve, og de fordeler sig i 2 grupper med 2 elever i hver. Her kan eksaminator udarbejde 6 prøvematerialer, der dækker de faglige mål.

For samfundsfag A som studieretningsfag kan der fra 1.g være forløb, hvor det faglige niveau vil være for lavt, hvis eleven trækker et prøvemateriale alene i dette forløb. Man kan undlade at udarbejde prøvemateriale til et sådant forløb fra 1.g. En anden mulighed er, at hvis man i 1.g fx har haft et forløb om socialisation og på et højere niveau vender tilbage til samme tema i 3.g, kan man kalde forløbet i 1.g for "Socialisation og globalisering 1" og forløbet i 3.g for "Socialisation og globalisering 2". Der kan nu udarbejdes et prøvemateriale med titlen "Socialisation og globalisering", hvor eksaminanden kan bruge kernestof/supplerende stof både fra forløbet i 1.g og det fortsatte forløb i 3.g.

Ifølge Evalueringsbekendtgørelsen § 26 skal prøvematerialet sendes til censor i god tid og senest en uge før prøvens afholdelse.

Censors opgave

Censors opgave er, at *"påse, og hvor det er muligt, medvirke til, at prøverne gennemføres på et fagligt velegnet grundlag, efter gældende regler og at eksaminanderne får en ensartet, retfærdig og pålidelig bedømmelse, der er i overensstemmelse med reglerne med uddannelse, herunder reglerne i læreplanen og i karakterbekendtgørelsen"* (Evalueringsbekendtgørelsen § 73). Censor skal studere undervisningsbeskrivelsen som grundlaget for prøven og skal *medvirke til og påse*, at det tilsendte prøvemateriale er i overensstemmelse med gældende regler. Det anbefales, at der er en dialog mellem censor og eksaminator inden prøven. Censor skal bl.a. sikre sig, at prøvematerialerne tilsammen dækker alle de faglige mål, og hvis det ikke er tilfældet, skal censor bede om, at der suppleres med et eller flere prøvematerialer eller tilføjes bilagsmateriale (fx talmateriale), således at eksaminanderne kan demonstrere opfyldelse af alle de faglige mål. Hvis bilagsmaterialet ikke holder sig inden for 12-15 normalsider a 1300 bogstaver, skal censor bede eksaminator om at ændre bilagsmængden. Dialogen fører frem til, at censor og eksaminator bliver enige om prøvematerialernes indhold. Det er op til censor at påse, at undervisningsbeskrivelsen er i overensstemmelse med læreplanen. Censor må anlægge en helhedsvurdering af det faglige niveau.

Orientering af eleverne

Læreren orienterer eleverne om prøvens forløb, herunder vises eksempler på prøvemateriale. Hvis holdet/dele heraf ønsker gruppeforberedelse, trænes arbejdet i grupper. I undervisningen trænes eleverne i udarbejdelse af synopsis (se nedenfor).

Trækning af opgaven

Hver eksamensenhed tildeles ved anonym lodtrækning én opgave. Hverken censor eller eksaminator skal være til stede når der trækkes. Lodtrækning forestås af skolens ledelse.

Forberedelsen

Forberedelsestiden er 24 timer og selve eksaminationen på ca. 30 min. Ifølge Evalueringsbekendtgørelses § 30, stk. 2 kan der dog forekomme mindre afvigelser, når disse er begrundet i hensynet til bedømmelsen. Endvidere kan elever, der er tildelt særligt pædagogisk understøttende aktiviteter, eller som har læse- eller skrivevanskeligheder, få tildelt længere tid efter gymnasielovens nærmere bestemmelse

De 24 timers forberedelse anvendes til at finde relevant materiale til at supplere det udleverede materiale og til at udarbejde en synopsis. På baggrund af 1) det udleverede bilagsmateriale, 2) relevant kernestof og 3) materiale fundet i forberedelsestiden skal eksaminanden udarbejde en problemformulering og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

Forberedelsen sker individuelt eller i gruppe (2-3 personer). Den enkelte eksaminand beslutter selv om han/hun vil forberede sig i grupper eller individuelt. Der kan inden for hvert hold både være gruppeforberedelse og individuel forberedelse. Det er således ikke et krav, at holdet enten skal forberede sig i grupper eller individuelt. Det er op til den enkelte skole at beslutte, hvor store grupper der skal arbejdes i. Det er en fordel, at grupperne er på 2-3 personer. Større grupper kan give mange enslydende fremlæggelser, hvilket må frarådes.

Hvis der er gruppeforberedelse, afgør gruppen selv, om den vil udarbejde og aflevere en fælles synopsis, eller om der udarbejdes og afleveres individuelle synopsis. Man kan fx forestille sig, at en gruppe beslutter at samarbejde den første del af tiden og bruge resten af tiden til enkeltvis at udarbejde en synopsis på basis af gruppedrøftelsen. En gruppe kan også beslutte at aflevere enslydende synopsis, og her afleveres ligeledes én for hver elev.

Eksaminationen

Selve prøven er individuel, og eksaminationstiden inkl. bedømmelse er ca. 30 minutter. Når forberedelsestiden er slut, starter eksaminationen. Under eksamination må eleven alene medbringe noter fra forberedelsestiden, eventuelt i elektronisk form, og materiale, der skal bruges som grundlag for eksaminationen, jf. Evalueringsbekendtgørelsen § 30.

Den mundtlige prøve afholdes normalt på det sprog, der har været undervisningssproget. Hvis censor ikke i tilstrækkelig grad behersker undervisningssproget, kan prøven på et forsvarlig niveau afholdes ved brug af en kombination af det sprog censor behersker og undervisningssproget, jf. Evalueringsbekendtgørelsen § 49.

Når en eksaminand er til mundtlig prøve på grundlag af et gruppefremstillet produkt, må de andre elever i gruppen ikke overvære prøven, før de selv er blevet eksamineret jf. Eksamensbekendtgørelsen § 13,

stk. 3. Det anbefales endvidere, at skolen sikrer, at ventende elever ikke kan kommunikere med eksaminerede elever fra samme gruppe.

Synopsen udleveres til censor og eksaminator. Synopsen er således ikke på forhånd kendt af censor, ligesom der ikke i eksamenstiden er afsat selvstændig tid til en gennemlæsning af synopsen.

Eksaminationen tager udgangspunkt i synopsens problemformulering og problemstillinger, og herudfra skal relevant bilagsmateriale, relevante dele af kernestoffet og relevant fundet materiale inddrages. Eksaminanden starter med en mundtlig fremlæggelse på ca. 10 minutter. Heri indgår fx en præsentation af problemformulering, problemstillinger, konklusioner og anvendte metoder. Der gives ca. 10 minutter til denne del, således at eksaminanden får lejlighed til at demonstrere opfyldelse af faglige mål. Eleverne skal være grundigt instrueret i, at de skal forberede en fremlæggelse af synopsen på ca. 10 minutter og ikke mere. Hvis eksaminanden ikke selv har afsluttet sin fremlæggelse efter ca. 10 minutter, beder eksaminator eksaminanden om at afslutte fremlæggelsen, uanset hvor langt eksaminanden er nået i sin disposition. Resten af eksaminationen er en faglig samtale mellem eksaminator og eksaminand, hvor punkter fra den mundtlige fremlæggelse uddybes, ligesom der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er god tid til den faglige samtale, således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Synopsen

En synopsis kan karakteriseres som en tekst, der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsen er således ikke den færdige besvarelse, men en forkortet og koncentreret udgave. Hvor den traditionelle skriftlige opgave er lukket og afsluttet, er synopsen karakteriseret ved at være åben for uddybninger og tilføjelser, og indeholder momenter som lægger op til dialog. Den mundtlige fremlæggelse struktureres ved hjælp af synopsen. På den måde fungerer synopsen som et talepapir, som fastholder den røde tråd i fremlæggelsen. For tilhørerne giver synopsen sammen med fremlæggelsen både et auditivt og visuelt indtryk og bidrager dermed til at fastholde opmærksomheden.

Normalt vil en synopsis indeholde følgende elementer:

- Overskrift, som er identisk med det givne tema/overskrift på forløb.
- En samfundsfaglig problemformulering formuleret som et overordnet spørgsmål ("sagen").
- Heraf udledte problemstillinger (underspørgsmål). Underspørgsmål er typisk på de taksonomiske niveauer eller kan være hypoteser.
- Undersøgelse af problemstillinger ved brug af det udleverede materiale, viden, begreber, metoder og teorier fra kernestoffet samt det fundne materiale
- Diskussion af en eller flere problemstillinger
- Delkonklusioner som svar på problemstillingerne
- En samlet konklusion som svar på problemformuleringen
- Litteraturliste eller noter med angivelse af anvendt materiale

Træning i undervisningen

Der bør i undervisningen arbejdes intensivt med at udarbejde og fremlægge synopser. Træningen kan ske gennem progression, således at eleverne gradvist træner følgende kompetencer:

- Stille spørgsmål til dagens tekst og tabel og besvare spørgsmålene ud fra en disposition.
- Udarbejde en problemformulering og heraf udledte underspørgsmål/problemstillinger, der kan besvares ud fra udleveret materiale og begreber. Underspørgsmål kan evt. formuleres som hypoteser.

- Undersøge og besvare egne problemstillinger med brug af udleveret materiale, begreber, teori og fundet materiale.
- Udarbejde en hel synopsis med undersøgelse og diskussion. Synopsen evalueres.
- Udarbejde og fremlægge en synopsis og indgå i en faglig dialog. Evaluering af synopsis, fremlæggelsen og dialogen.

At udarbejde problemformulering og heraf udledte problemstillinger er en vanskelig proces, som bør trænes flere gange. Man kan fx lære eleverne først i en brain-storm at stille mange umiddelbare spørgsmål til et udleveret materiale og dernæst udvælge og strukturere spørgsmålene, så der er ét overordnet spørgsmål (problemformuleringen) og en række underordnede spørgsmål, der uddyber det overordnede spørgsmål og formuleres på de taksonomiske niveauer. Holdet kan i fællesskab med brug af præsentationsprogram og projektor arbejde med at skrive problemformulering og problemstillinger op i kvalitet.

Det anbefales, at større forløb afsluttes med, at eleverne udarbejder og fremlægger en synopsis. Arbejdet kan ske i grupper. Alle udarbejder en synopsis, som evalueres. Fremlæggelser og dialog kan evt. ske efter lodtrækning, da det kan være svært at have tid til, at alle fremlægger efter hvert forløb. Fremlæggelser og dialog evalueres. Ud over lærerens evaluering kan der med fordel evalueres med brug af responsgrupper. Sammenhængen mellem den gode (dårlige) synopsis og det gode (dårlige) mundtlige oplæg erfares, og eleverne reflekterer over hvilke karakteristika en god synopsis har.

Eleverne skal være grundigt instruerede i, hvorledes de forholder sig ved den mundtlige prøve i samfundsfag, hvorledes udleverede bilag, fundet materiale og kernestof inddrages og hvilke faktorer, der spiller en rolle for bedømmelsen.

Hvis elever går til prøve med gruppeforberedelse skal grupperne nedsættes i samråd med læreren, og det forudsætter naturligvis, at der i undervisningen er arbejdet målrettet med elevernes samarbejdskompetencer, f.eks. i samarbejde med studiemetodik, ligesom det er vigtigt løbende at have haft fokus på problemer og muligheder i forbindelse med gruppeforberedelse.

Bedømmelsen til den mundtlige prøve

Ved både den skriftlige og den mundtlige prøve vurderes det, i hvilket omfang eksaminanden lever op til de faglige mål, som er angivet i pkt. 2.1.

Ved den mundtlige prøve skal eksaminanden vise en samfundsvidenskabelig funderet forståelse af en samfundsmæssig problemstilling og udviklingstendenser.

Ved bedømmelsen lægges der vægt på:

- formulering, undersøgelse og diskussion af en faglig problemstilling
- fagligt overblik således at relevante eksempler, faglig viden, begreber og teorier fra flere discipliner selvstændigt anvendes
- demonstration af sammenhæng og dybde i vidensanvendelse og begrebs- og teoriforståelse
- selvstændig anvendelse af viden om samfundsvidenskabelige metoder til at vurdere et materiales validitet
- evne til at kunne diskutere og perspektivere en faglig problemstilling og argumentere sammenhængende for et synspunkt
- færdigheder i at sammenstille og bearbejde et større materiale til dokumentation af komplekse faglige sammenhænge, herunder tolkning og anvendelse af statistiske mål og sammenhænge

□ *evne til at analysere og formidle på fagets taksonomiske niveauer og under anvendelse af fagets terminologi.*

Der gives én karakter ud fra en helhedsvurdering.

Grundlaget for bedømmelsen er

- a) Bedømmelseskriterier i læreplanens punkt 5.2
- b) Læringsmål i læreplanens punkt 3.1
- c) Karakterbeskrivelser i vejledningens punkt 5.2 (nedenfor)

Bedømmelsesgrundlaget er således opfyldelsen af de faglige mål. Det er derfor vigtigt, at eksaminationen giver eksaminanden mulighed for at vise, i hvor høj grad han/hun opfylder disse mål

Der er tale om en helhedsbedømmelse af den mundtlige præstation. Synopser eller noter fra forberedelsestiden indgår således ikke i bedømmelsen.

Karakterbeskrivelse for den mundtlige prøve

Nedenfor er anført en beskrivelse af karaktererne A, C og E. Det bemærkes, at der fortsat er tale om en helhedsbedømmelse.

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse
A	Fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler	Problemstillinger undersøges struktureret og fokuseret under sikker anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og teorier med ingen eller kun få uvæsentlige mangler. Konklusioner dokumenteres sikkert med anvendelse af relevant materiale, herunder materiale som eleven selv har fundet. Eleven diskuterer fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med ingen eller kun få uvæsentlige mangler.
C	God præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler	Problemstillinger undersøges nogenlunde struktureret og fokuseret under god anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og teori, men med en del mangler. Konklusioner dokumenteres mindre sikkert med anvendelse af relevant materiale, herunder materiale som eleven selv har fundet. Eleven er god til at diskutere fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale

		<p>samfundsfaglige sammenhænge med en del mangler.</p>
E	<p>Tilstrækkelig præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål</p>	<p>Problemstillinger undersøges svagt struktureret og fokuseret med minimalt acceptabel anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og teori. Konklusioner dokumenteres usikkert med minimalt acceptabel anvendelse af relevant materiale. Eleven argumenterer flere steder fagligt usammenhængende og indgår usikkert i dialogen</p>